

1966 yılı
Sizce
Uğur Getirecektir

YENİ YILDA

12
MİLYON

büyük çekişlere iştirâk için
Bütün Tasarruflarınızı
T.C. Ziraat Bankasında toplayınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın: 7615 - A - 33 - 149)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1966

İÇİNDEKİLER:

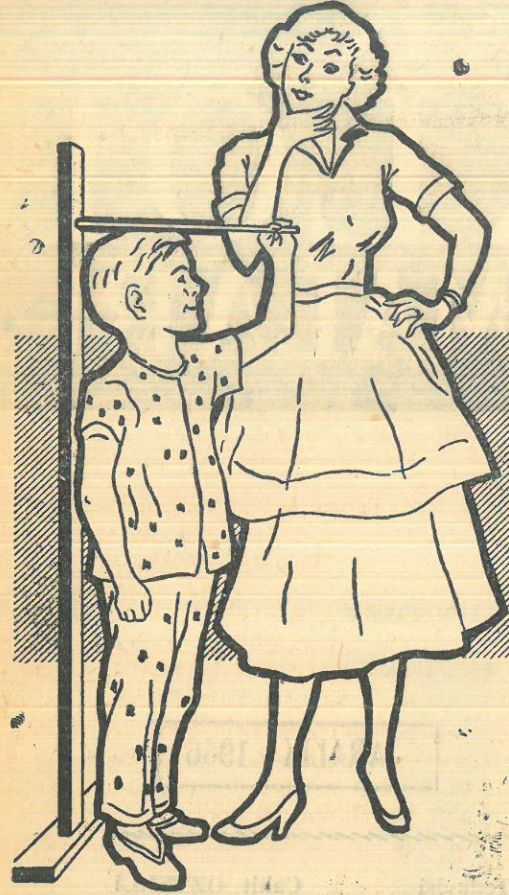
Albastı, Alkarısı, Korunma ve Tedavisi	Cahit ÖZTELLİ
Yozgat'ta Kış Yiyecekleri (II)	Hasan ÖZBAŞ
Anonim Çocuk Şarkıları	Muzaffer UYGUNER
Folklorcularımız: Naki Tezel	Ali Rıza ÖNDER
Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine (II)	Metin AND
Bazı Halk Tâbirleri (IX)	M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
«Türk Folklor Kurumu» nun Kongresi	Bora HİNÇER
Letaif-i Esnaf	Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Halk Edebiyatı ve Folklor	Celâleddin KİŞMİR
Çamşahlı Âşık Ali Rıza Yalçın	İhsan HİNÇER
Kandıra'dan Bir Masal: Namlı Kemankeş	Numan KARTAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

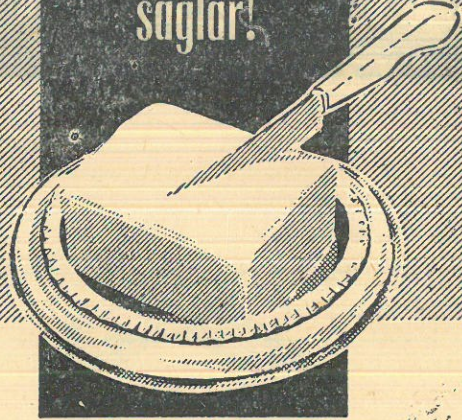
Sayı : 209

Kuruş : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Sana
çocuklarımızın
gelişmesini
sağlar!

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürmüş ekmeğe yediriniz. Çocuklar SANA'da çok sevdiği nefis tad ve tazeliği daima bulurlar.

Sana

Sana

*Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.*

(Foklor: 141)

B. Nihal Arslan
18-IX-1967
4261

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No 299

ARALIK 1966

YIL : 18 — CİLT : 10

Albastı, Alkarısı, Koruma ve Tedavisi

Yazar: Cahit ÖZTELLİ

Yugoslav Folklor Birliği tarafından düzenlenen, 15 Eylül ile 21 Eylül 1966 günleri arasında Makedonya'nın Doyran adlı göl kıyısı şehrinde yapılan XIII. Folklor Kongresinde okunmak üzere, Millî Folklor Enstitüsü Müdürü Cahit Öztelli tarafından «Alkarısı, Albastı, Koruma ve Tedavisi»; Türk Folklor (Halkbilgisi) Derneği G. Sekreteri ve Dergimizin Sahibi İhsan Hınçer tarafından da «Makedonya Yürük Folkloru» konularında birer tebliğ hazırlanmıştır.

Fakat her iki arkadaşımız da işlerin in fazlalığı sebebiyle davet olunduıkları bu kongreye katılamamışlardır. Aşağıda Cahit Öztelli'nin adı geçen bildirisini bulacaksınız.

Sayın Bayanlar, Baylar,
Bugün Türkiye'de yoğun bir folklor çalışması başlamış bulunuyor. Büyük Türk sosyoloğu Ziya Gökalp'ın elli yıl önceki uyarısıyla başlayan folklor araştırmaları alanında yurdumuzda oldukça geniş yayın ve araştırma yapılmıştır. On kadar folklor derneğimiz vardır. Fakat bunlar şimdiye kadar bir merkezde birleşip iş birliği yapmamakta idiler. Beş ay önce Hükümetimiz bu ihtiyacı duyarak bir Folklor Enstitüsü kurmuştur. Bu Enstitünün temsilcisi olarak ben de aranızda katılmış bulunuyorum. Bundan büyük bir zevk duyuyorum. Hepinizi Türk folklorcuları adına selamlarım.

Yüzlerce yıl komşu olarak yaşadık. Birbirimize birçok şeyler verdik, aldık. Bugün de iyi komşuluk münasebetleri için deyiz. Enstitümüz, Balkan Folklorcuları ile sıkı işbirliği yaparak birbirlerine yardım etmesini arzulamaktadır.

Sayın Folklorcular,

Kongrenize katılırken Türk doğum mitleri arasında en yaygın olan «Alkarısı» nı konu olarak seçtim. Gerçekte, Alkarısı (doğum humması) hastalığı, halk arasında puta tapma çağından kalma bir gelenek ve inanıştır. Korkunç bir ruh olan ve bir kadın şeklinde düşünülen bu Alkarısı üzerine Türkiye'de oldukça geniş bir çalışma yapılmıştır.

Bu kötü ruhtan, doğum yapan kadınları korumak için köylerden büyük şehirlere kadar hemen hemen aynı hikâyeler söylenir, aynı korunma ve tedaviler yapılır. Çok eski mitolojik çağlara kadar inen Alkarısı, Türkiye Cumhuriyetinin modern tedavi usullerini uygulaması sayesinde eski tesirini kaybetmiş, hattâ büyük şehirlerde unutulmuştur.

Bilindiği gibi, bütün uluslarda halk tedavileri iki yolla yapılır: Birincisi ruhi tedavi yoludur ki muskalar, afsunlar, dua okutmalar, evliya ziyaretleri, adaklar, o-

caklar, kurşun dökme ve benzeri şeylerdir. İkincisi, doğrudan doğruya halk ilâçlarıdır.

Alkarısı'nda birinci yol tutulmuştur. Bu tedavi yolu hastayı etkilemekten çok, kötü ruh olan Alkarısı üzerinde toplanmıştır. Aşağıda göstereceğimiz çeşitli tedavi yollarının hepsi birden uygulanmaz. Önce ilk tedbirler, yani hastalanmadan önce, önleyici tedbirler alınır, ondan sonra eğer hastalık başgösterirse sıra ile hafifinden başlanarak uygulanmaya geçilir.

Önleyici ilk tedbirler hemen bütün doğum yapan kadınlara uygulanır. Meselâ, al kordela bağlamak, yatağın altına bir demir parçası koymak bunlardandır. Demir, Türklerde kutsal madenlerdendir.

Hastalık başladıktan sonra en emin çare olarak ocaklara başvurma gelir. «Ocak» Şaman'ın bugün bir temsilcisinden başka bir şey değildir. Eski Şamanın dinî ve sihrî gücü bunlarda aynen devam etmektedir. Ocak olma hali ya babadan veya anadan evlâda doğrudan doğruya geçer, ya da sonradan bir ocaklının «el verme» siyle yani izni ile başkasına geçer. Ocak yalnız bir hastalık için ocaktır, başka hastalıklara karışmaz ve tesiri olmaz. Bu bakımdan bugün Anadolu'da pek çok ocak vardır. Yirmi bin nüfuslu Zile kasabasında yirmi iki ocak tesbit ettim. Ocak olan ailelerin en büyüğü bu işi yapar sonra ondan küçüğüne geçer. Bu aileler nasıl ve nicin ocak olduklarını bilmezler. Öylece sülâleden geldiğini söylerler. Bunlar eski şamanların çocuklarıdır. İşte, Alkarısı hastalığında bu Alkarısı ocağının etkisi büyüktür. Hemen her yerde bu ocaktan vardır.

Şimdi, asıl konumuza geçebiliriz.

O C A K L A R

Albastı'nın tedavisinde en önemli ve yavgın bir yol da ocaklardır. Bunun için ileriden beri «Al Ocağı» olarak tanınmış aileler vardır. Bunlar halk arasında, albastı tedavisinde en ehil olan birer sülâledir. Ocaktan olan bir kimsenin gözüne Alkarısı görünür veya onlar bunu görürler. Bunun için, bu efsanevi yaratık bu gibi kimselerin elinden kaçamaz; bunlar alkarısını tutup taşıyabilirler. Bu itibarla bir ocaklı, Alkarısına herhangi bir lohusanın aldığı ciğerini bıraktırmak kud-

retini haiz olduğuna inanılır.

Albastıyı tedavi eden ocakların meydana gelişleri hakkında birçok efsaneler vardır. Şu da var ki, bu konuda tesbit ettiğimiz efsanelerin esası aşağı yukarı hep birdir. Ancak anlatış gibi teferruatta bazı farklar gösterir. Bu efsanelerden en karakteristik onlardan birini aşağıya alıyoruz:

«Yozgat kasabası henüz kurulmadan önce, Abbas Ağa ailesinden birisi şimdiki kasabanın bulunduğu yerde bulunan ormanlıktan geçerken bir su başında allar giyinmiş sarışın, mavi gözlü bir kızın elinde deki bir insan ciğerini suya vurmaya üzere olduğunu görmüş. Hemen kıza doğru koşarak saçından yakalamış ve basındaki tılsımlı tarağı kapmış, tılsımlı tarağının kapıldığı için ricada bulunmuş ise de adam dinlememiş ve atına binip kızın yanından uzaklaşmış. Kız, elinde olmayarak arkasından gitmeye, tılsımını almak için adamı takibe başlamış. Adam eve gelmiş, kız da onu takibetmiş. Kızı yakalamışlar. Kız, tam üç yıl bu evde hizmet etmiş, evden dışarıya çıkmamış, ev halkından başkasına görünmemiş. Sonunda üç yıl dolunca yalvara yalvara tarağını geri alabilmiş, fakat buna karşılık Abbas Ağa ailesinden herhangi bir kadının çenberi (başörtüsü) Albastıya tutulan bir lohusanın üstüne örtülürse hastalığının hemen iyi olması için kızdan el almışlar, yani izin almışlar. Meğer bu Alkızı imiş.»

İşte, bu efsanede adı geçen Alkızı (Alkarısı) bazan orta yaşlı, bazan çok yaşlı bir acuze olarak düşünülür. Ağız cakal ağız gibi, dili sivridir. Genel olarak Alkarısı adı verilen bu yaratık halk arasında şöyle tahayyül edilir:

«Alkarısı, lohusa kadınlara ve atlara musallat olan korkunç bir yaratıktır. Bu yaratık uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, bedeni yağlı, siyah ve uzun saçlı; memelerini Dev anaları gibi omuzlarından geriye atmaya muktedir, el ve ayakları gayet küçük, özellikle lohusa kadınların ciğerlerini yiyerek yaşayan, al gömlek giyinmiş, türlü kılıklara girebilen, çok çirkin ve dişlek bir kadındır.»

Çukurova'nın arkasına düşen ve 3500 metre yüksekliğe varan Toros dağları a-

rasma sıkışmış, Karatepeli bölgesi yürüklerine göre de Alkarısı şöyle tahayyül edilir:

Medenî merkezlerden uzak kalmış ve eski gelenekleri sıkı sıkıya muhafaza etmiş olan bu halk arasında Alkarısı'na «Al» denir. Onlara göre Al, kocaman bir kuştur. Göze görünmeyen bu kuş lohusanın üzerine konar ki buna «Al bastı» denir. Al kuşu lohusanın koynundaki bebeği basıp öldürür. Ölen bebek kapkara olur. Al kuşu eve girerken ağız açık bir su kabı arar. Bu kabın içine bir boncuk atar. Boncuk ışık saçar. Al kuşu bu ışıktan faydalanarak bebeği öldürür. Eğer bir kimse boncuğu görüp de kaparsa Al kuşu kaçamaz, görünür ve yakalanır, yalvarmaya başlar. «Bir daha senin soyuna, söpuna gelmem» der. Böylece Al kuşu kürtülür ve yakalayan kimsenin evi ve soyu «ocak» olur.

Balıkesir'de Alkarısı Şeytan olarak düşünülür. Cin, Şeytan, kedi, köpek ve benzeri yaratıklar şeklinde görünür. Yörüklerle göre Alkarısı lohusanın akrabası kılığında da gelir. Alkarısı uzun parmaklı ve tek gözlü olup gözü tepesindedir.

Alkarısı atlara da pek meraklıdır, onlara binmeği sever. Bunun için çok zaman büyük ahırlarda gezer. Ayrıca viran ve ıssız yerlerde, samanlıklarda bulunur. Geceleri atlara, özellikle kısıraklara binerek onları koşturup yorar, terletir. Bindığı atların yelesini kadın saçı gibi örer.

Alkarısı demir sesinden ve çuvaldızlan korkar. Ocaklı kimseler Alkarısı'nı çuvaldız batırmak suretiyle yakalarlar. Erkeklerin pantolonundan da korkar (Erzurum).

Alkarısı, lohusanın ciğerini suya batırılmaz yemez. Bunun için ciğeri suya batırılmadan bir ocaklı yetişip yakalarsa geri getirir, yerine koyar ve hasta kurtulur, yoksa ölür.

Alkarısı, çoğu zaman lohusanın yalnız kaldığı zamanları ve geceleri kollar, herkes yatıktan sonra fırsat arar. Onun için lohusanın odası ışsız ve lohusa yalnız bırakılmaz.

K O R U N M A

Doğumdan hemen sonra Alkarısı'nın başmasından korunma çarelerine başvuru-

lur. Bu korunma çareleri genel olarak her yerde birbirine çok benzer, pekaz değişiklik gösterir. Korunma yollarını şöylece sıralayabiliriz:

Yukarıda anlattığımız Ocak'lardan birinci derecede yararlanma yoluna gidilir. Onlardan bir nişan (herhangi bir eşya) alınarak yatağın veya yastığın altına konur. Daha çok ocak olan kimsenin takkisi alınarak lohusanın başına veya yastığın altına konur.

Alkarısı, ocak bacalarından aşağıya iner. Onun için bacaları çalı ile örterler. Oda kapısının arkasına süpürge dayanır. Annenin gözüne sürme çekilir. Su kaplarının üstü daima kapalı tutulur.

Lohusanın yastığının altına ayna, bıçak, orak, makas, soğan konulur. Baş ucuna silâh dayanır. Yastığına iğne veya çuvaldız sokulur.

Alkarısı ışıktan son derece korktuğu için lohusanın odasında geceleri hiçbir zaman ışık söndürülmez. Yedi veya kırk gün lohusa gece ve gündüz hiçbir zaman yalnız bırakılmaz. Herhangi bir mecburiyet karşısında yalnız bırakmak gerekirse, yatağın dört tarafına kıldan dokunmuş örmele veya çullar gerilir ve uçları sıkı sıkı birbirlerine bağlanır. Alkarısı bu örmelerden giremez. Girse bile gözden kaybolamaz ve yakalanacağı için korkar.

Lohusalar kırk gün kaynar su, bulaşık suyu gibi suları hiçbir yere dökemezler, bu gibi suların üstünden atlayamazlar. Atlarlarsa veya dökerlerse Şeytan çarpav, uğramaca olurlar, Al basar.

Lohusanın yanına aybaşı kadını sokulmaz. Lohusanın başına vedi veya kırk gün al kordela bağlanır. Alkarısı al renkten korkar. Anneye yıldız altını takılır (Yörükler). Yatağın baş ucuna at gemi konur (Yörükler). Yine baş ucuna kılıç koymak, makasın ucuna soğan sokarak yatağın başına asmak (Toroşlar, Yörükler).

Meryem Ana otu suda ısıtılarak suyu içirilir. Lohusa gündüzün uyutulmaz, uyumak korkuludur. Ocaklının evinin ocağından alınan kül bir çıkın yapılarak ocaklı

tarafından yastığın altına konur.

AL BASARSA NASIL TEDAVİ EDİLİR?

Yukarıda sayılan korunmalara rağmen lohusayı Alkarısı basarsa şu yollarla tedavi edilmeye çalışılır:

Lohusa Albasmasından bayılırsa bir kırmızı bezi yakıp lohusanın burnuna tüt-türülür veya soğan kesip koklatılır.

Al basınca kadının dili tutulur ve sa-ğır olur. Bu durumda lohusanın bir yerine bir kurt dişi dikilir. Alkarısı kurttan kor-ku Ayrıca uzun ve büyük bir törenle kurşun dökülür (Anamur). Daha birçok hastalık ve cin çarpmalarında başvuru lan kurşun dökme şöyle yapılır:

Özel tavasında kurşuncu kadın el ka-dar bir parça kurşunu ateşte eritip küçük leğen veya genişçe bir tas içine hastanın başı üzerinde suya döker. Kurşun şekilleri-ne bakarak hastanın gelecekte iyi olup ol-mayacağını anlamaya çalışır.

Al bastığı anlaşılınca kadının yatağı et-rafında kara saplı bir bıçakla daire çizilir, dualar okunur. Bu tören üç gün sürer.

Alkarısı basan lohusanın kadınlar baş ucuna toplanıp demiri demire vurup çıkan sesle Alkarısını korkutmaya çalışırlar.

Kırmızı bir tül içinde bir baş sarımsak ve mavi boncuk bağlanarak yatağın yanına asılır. Yatağın içine çörek otu serpilir.

Lohusalara musallat olan bu kötü ruh Çin Seddinden Akdeniz kıyılarına, Buz Denizinden Hind'e kadar yayılmış, Türk folklor ve hurafelerinde Alkarısı, Albastı, Albis, Almis adlarıyla yer almıştır.

Kırgız - Kazak hurafelerine göre «Al-basdı» iki çeşit olup biri «Kara Albastı» öteki de «Sarı Albastı»dır. Sarı Albastı hocaların veya baksı (şaman-ların oku-masıyla def olup gider. Kara Albastı ise kendisini görmek iktidarına malik olan o-caklı adamdan başka kimseden korkmaz. Sarı Albastı, sarışın bir kadın suretinde-dir. Bazan keçi ve tilki suretlerine de gi-rer.

Kara Albastı, cıddî ve ağırbaşlı bir ruh-tur. Sarı Albastı ise hoppa, hileci ve şar-latandır. Çoğu zaman insanları hile ve al-datmakla ele geçirir. İnsanlara fenalık yap-mak için daima fırsat kollar.

Bütün Türk Uluslarında, meselâ Baş-

kırt'larda, Kazan Türklerinde, Altay Türk-lerinde, Fergane Özbeklerinde ve öteki Türklerde Alkarısı inancı aşağı yukarı birbirine benzer.

Uluğ Kem nehrindeki Tuba - Urenha şaman dinine mensup Türklerin inanışla-rına göre «Albas» evlenmeyen bir kızdan türemiştir. Kumsal yerlerde ve kayalarda bulunur, keçi gibi bağırlar. Albas, kızla-ra musallat olur ve onları hasta yapar.

Bugün hâlâ, en eski Türk dini olan şa-manlık dinine mensup Yakut Türkleri'nin inanışına göre ad ve karakter yönünden bizim Albastıyı andıran «Abası» denilen ruhlar vardır. Abası'lar, iyi ruhların aksi-ne şerir ve obur ruhlardır. Yakut'larda bir de Albas sözü vardır ki «aldatmak, hile ve kadın şamanın büyüü» anlamlarında kul-lanılır. Abasların belli niteliğinden biri de insanın ruhunu alıp götürmektir. Öteki Türklerde Albasdı, kadınların ciğerini alır.

Şu kısa tebliğimizden anlaşılıyor ki «Al» (Albasdı, Albas, Albız, Almis) deni-len mevhum ruh hakkında bütün Türk ka-vimlerinde aynı inanmalar vardır. Şüphe-sizdir ki bu inanma ve gelenekler Türkle-rin Orta Asya'da birlikte yaşadıkları za-mana kadar dayanır. Türklerle eski za-mandan beri komşu olarak yaşayan kavim-lerde de bu «Al» hakkında inanmalar var-sa da Türklerdeki gibi yaygın ve köklü de-gildir.

«Al» ruhu tarihten önceki zamanlarda, tarihî devirlerde tasavvur olunduğu gibi, kötü bir ruh olmamıştır. Bu ruh eski Türk panteonunda kuvvetli, belki de koruyucu tanrılardan biri olmuştur. Bugünkü Türk inanışları onun şerir bir ruh olduğunu gösterdiği halde, bazı emareler bir zaman «Koruyucu» ruh olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki:

1. Urenha - Tuba Türklerinin şaman dualarında Kam bu ruha «Kaya yerlerde yaşayan altı Sarı Albastırım» diye hitabe-diyor ve yardım istiyor, Kazak-Kırgız bak-sıları da bu ruhu «tuv dediği yerde derman olan ey Sarı Kız, gel» diye çağırıyor.

2. «Al» kelimesinin ateş kültüyle ilgili olması özellikle bu ruhun en eski çağlarda «koruyucu» ruh, ateş ve ocak ilâhesi ol-duğunu göstermektedir. Yakut Türkleri a-ile ocağı ateşine «Al-ot» diyorlar.

Sayın folklorcular, şurasını önemle

Yozgat'ta Sızgıt ve Kış Yiyecekleri

— II —

Yazan: Hasan ÖZBAS

SIZGIT

Kuşbaşı ve kemikli ufak parçalara ay-rılan etleri de gine bol tuz ve yağ ile KU-ZU KAZANında biraz fazla kavururlar. Sonra bir kaba koyarak soğuturlar. Buna SIZGIT derler. Sızgıtı; kazan, kuşane gi-bi kaplarda muhafaza ederler. Kışın ye-meklere et lâzım olunca biraz çıkarır kul-lanırlar.

Kıyma ve sızgıt hiç bozulmadan yaza kadar durur.

İRİŞKİ (Et sucuğu) ve PASTIRMA

İrişki ve pastırma yapanlar, sığır ke-serler. kesilen malın kalça ve sırt tarafla-rından PASTIRMALIK ayırırlar. Sırttan ayrılan parçaya GUŞGOMİ = BEL ETİ derler. Pastırması pek iyi olur.

İRİŞKİ = ET SUCUĞU

Sığırdan ayrılan irişkilik ete yarısı kadar da koyun eti karıştırırlar. Sonra sa-rımsağı ile beraber et makinesinde çeker-ler. (Eskiden satırla kıyarlar ve sarımsa-ğını da DUVEÇ'te döğdükten sonra karış-tırırlardı.)

15 kilo ete 1,5 - 2 kilo sarımsak, yarım kilo kimyon, 250 gram kıvılcık biber, yarım

belirtmek isterim ki, İslâm'ın kuvvetle yerleştiği Anadolu Türkleri arasında en eski Türk dini olan Şamanlığın unutulma-dığını, çeşitli gelenekler halinde yaşattığı-nı şu Albasdı örneği pek güzel göstermek-tedir.

Bugün, Anadolu'da, özellikle medeni-yetin yayıldığı büyük şehirlerde bu inanış, hemen hemen kaybolmuş gibidir, daha çok sıhhi kuruluşların yeteri gibi bulunmadığı bölgelerde, o da eski kuvvetini kaybetmiş olarak sürmektedir.

Komşu ve kardeş Balkan uluslarında, bu konudaki inanış ve folklorik çalışmaları bilemiyoruz. Bundan böyle Türkiye'de ye-ni kurulan Millî Folklor Enstitüsü sizlerle işbirliği yapmayı candan arzulamaktadır.

Hepinizi derin sevgi ve saygılarımla selâmlarım.

kilo tuz, biraz da karabiber ve tarçın ka-rıştırılır. İyice yoğurturlar. Sonra et maki-nesinin ağzına takılmış Huniye geçirilmiş ve hazırlanmış bağırsaklara, makine ile doldururlar. Bazıları da iyice astandan dik-tikleri uzun ince torbalara doldururlar.

Bağırsaklara doldurulan irişki 2 - 3 gün gölgede durur, kendini çeker. Ondan sonra 4 - 5 gün de güneşte durur, kurur. Sonra halkaların üzerinde oklava gezdirerek yas-sılaştırırlar. Kilerde münasip bir yere a-sarlar. Kışın sabahları çayla yemesi hoş olur.

PASTIRMA

Pastırmalık etleri yassı ve uzun uzun ayırırlar. Bir teste bolca tuz koyarlar. Her parçayı bolca tuzlayarak üst üste yıgar-lar. O test dolunca başka teste yıgarlar. Etler böylece bir hafta tuzda yatar. Sonra çıkarırlar. Soğuk suda yurlar. Gölgeye a-sarlar. O gün akşama kadar suyu sırkar. Akşamleyin bir bezin arasına üst üste yı-garlar, bezin bir katını da üstüne getirir-ler. Onun da üstüne ağır bir taş koyarlar. Veya bir ekmek tahtası koyarak, ekmek tahtasının üstüne ağırlık olsun diye taş yıgarlar. Böylece sabahaca durur. Sabah-leyin çıkarır, güneşe asarlar. Öğleye doğ-ru güneş kızınca gölgeye alırlar. Akşam-leyin gine baskıya korlar. 5 - 6 gün böyle devam eder. Ondan sonra güneşte kuru-turlar. Kurutulurken şüpheli yerler (Kanlı yerler) görülürse oraya tuz korlar. Bundan sonra ÇAMANI (ÇEMEN) karılır.

ÇAMAN

Çaman, çaman unundan yapılır. Pas-tırmanın miktarına göre çaman unu alırlar. İçine; sarımsak, kimyon, kıvılcık biber, kara biber ve tuz koyarak karıştırırlar.

Çamana yatırılacak pastırma etleri bir gün evvel yumur. Ertesi gün çamana yatı-rılır. Bir hafta çamanda durur, sonra çı-karırlar. Bu sefer de etleri çamana ters yatırılır. Bir hafta da böyle durur. Ondan sonra çıkarırlar. Her parçanın üzerine çam-an sürülerek güneşe asılır. Güneşte ku-ruduktan sonra kaldırılır.

Anonim Çocuk Şarkıları

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Her ülkenin çocuklarının anonim şarkıları vardır. Bunlar biraz da tekerlemele-ri anıdır. Burada Amerikalı Eleanor Farjeon'un Poems for Children adlı kitabından çevirdiğimiz dört ayrı ülke çocuklarının dört şarkısını sunuyoruz.

ŞIŞKO HANS SCHNEIDER

Ha, ha, ha! Şişko Hans Schneider!
Durmadan Schnapps ve şarap içer!
Yuvarlak gözleri dolunaya benzer!
Pantolonu soba borusuna benzer,
Yuvarlak yanakları iki Hollanda peyniri,
Don olunca alp gider patenleri.

Ha, ha, ha! Şişko Hans Schneider!
Zuyder Körfezinde patene gider.
Mynheer Schneider kayarken düştü,
Her yanları b'rer top gibi şişti.
Schnapps ve Schiedam içe içe
Hans benzedi Edam peynirine.

Ha, ha, ha! Şişko Hans Schneider!
Şiştikçe şişti tuluma benzer,
Lâle tarlasına girdiğinde bir kez
«Ne şişko!» diye bağırdı herkes.
En büyük saksıya Hans'ı ektiler.
Sonra da başına bir haç diktiler!

Ha ha ha!
Şişko Hans Schneider!
Şişko Hans Schneider,
Ha, ha, ha!
(Hollanda Çocuk şarkısı)

★

DOKUZ DORU ATLI

Dörtna'la gidiyordu ovada dokuz doru atlı
Dalgalanan uzun yelelere tutunmuşlar sım-
sıkı

Ho-hillo-hillo-hillo-ho!

Saçları uçuşuyordu arkalarında, gözleri
buğulu
Dokuz atlıydılar rüzgâr gibi, geçen tozlu
yolu.

Ho-hillo-hillo-hillo-ho!
Mahmuz şakırdatarak, gülerək kahka-
halarla
Uzaklaştılar şafak kızılığında dörtna'la.
Ho-h'lo-hillo-hillo-ho!

(Meksika Çocuk şarkısı).

★

BADEM ÇİÇEK AÇTIĞINDA

Badem çiçek açtığında
Ben ve oyundeşlerim
Kâğıt kayıklarımızı yüzdüreceğiz
Sarı ırmak sularında.

Kiraz çiçek açtığında
Ben ve oyundeşlerim
Kâğıt fenerlerimizi yakacağız
Çiçekli dallar altında.

(Çin Çocuk Şarkısı)

★

HEY, PONİM!

Sen neye bineceksin?
Ben doru ponime b'neceğim!
Keten yular, çelik gem
Kır'lara süreceğim
Hey, doru ponim!

Sen neye bineceksin?
Ben yağız ponime bineceğim!
Kırmızı eyer, yumuşak dizgin-
Ovalarda gezeceğim.

Hey, yağız ponim!

Sen neye bineceksin?
Ben kır ponime bineceğim!
Gümüş başlık, altın kolan,
Dünyayı göreceğim.

Hey, kır ponim!

(Tatar Çocuk şarkısı)

Naki Tezel

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Otuz yıldan beri halkbilim alanındaki araştırma ve yayınları ile tanınmış olan Naki Tezel, çeşitli takma adlar da kullanmıştır. Tezel Amca, Şerif Halil Başa, N.T., T.A., M. Korkusuz, Tezel, Bu imzalarla çıkan yazılarının çoğu halkbilim konularını kapsamaktadır. Bunlar yanında, öyküler, çocuk öyküleri, makale ve fıkra türünden yazılar da yayınlamıştır.

Naki Tezel, 6 Ağustos 1915 de İstanbul'da doğmuştur. babası, PTT memurlarından İbrahim Cemal Tezel, annesi Fahriye Tezel'dir. İlk öğrenimini İstanbul 16: İlkokulunda, orta öğrenimini ise Gelenbevi Ortaokulu ile Pertevniyal Lisesinde yapmıştır. 1940 yılında İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmiştir.

İstanbul Belediyesi İstatistik ve Neşriyat Dairesi memuru olarak kamu hizmetine giren Tezel, altı yıl süren bu işini hukuk mezunu olduktan sonra bırakmış, 1940 — 1943 yılları arasında Ankara Maiyet Memuru, Cebeci Bucak Müdürü, Nalihan ve Avanos kaymakam vekillikleri görevlerinde bulunmuştur. 1943 — 1951 yılları arasında da sırası ile, Basın — Yavın ve Turizm Genel Müdürlüğünde İç Yavın Dairesi Raportörü, Şube Müdürü İç Basın Müdürü olarak çalışmıştır. Daha sonraki görevleri ise şunlardır. Ticaret Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdür Yardımcılığı (1951 - 1953), İcra Sigortaları Kurumu İdare Meclisi üyeliği ve Bakan vekilliği (1953 — 1958), İş ve İcra Bulma Genel Müdürlüğü (1958 — 1961) Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlük Müşavirliği (1961 — 1965). Şimdi, İş ve İcra Bulma Kurumu Genel Müdürü olarak devlet hizmetindedir.

İlk vazısını 1935 yılında İstanbul Blediye dergisinde yayımlayan N. Tezel, 1934 — 1940 yılları arasında İstanbul Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu Yönetim Kurulunda görev almış, Halkevince yayımlanan Yeni Türk ve Halk Bilgisi Haberleri adlı dergilerin yazı işlerini yönetmiştir. Edebiyatla ilgili ilk yazısı 1936'da YENİ TÜRK'te çıkan «Gariş Ayşe» başlıklı öyküdür. Halkbilim çalışmalarına,

rahmetli Mehmet Halit Bayrı'nın öncülüğü ile başlamıştır. İstanbul'da yaşlı kişilerden derlediği masaları HALK BİLGİSİ HABERLERİ'nde yayımlamış, bu çalışmalarını 1940 yılına kadar aralıksız sürdürmüştür. Edebiyat türüne giren öykülerini

Naki TEZEL

(hikâyelerini) ise YENİ TÜRK'te okurlarına sunmuştur.

Ankara'ya geldikten sonra 1940 - 1946 seneleri arasında Halkevi Dil ve Edebiyat kolu başkanlığı yapmıştır. Bu süre içerisinde Halkevinde şiir, edebiyat ve halkbilim geceleri düzenlemiş, kitap özetteleme, şiir ve öykü yarışmaları açmıştır. Günün genç yazar ve ozanlarının tanıtılması için uğraşmıştır. Bir yandan da halkbilim alanındaki kişisel çalışmalarını hızlandırmış; derlediği masallardan çocuklar için eğitici ve öğretici öyküler hazırlamıştır.

Halk masalları, çocuk masalları, öyküler ve çeşitli halkbilim gereçleri olarak bugüne dek yayımladığı eserlerin sayısı otuza yakındır: «İstanbul Masaları» adlı

Anonim Çocuk Şarkıları

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Her ülkenin çocuklarının anonim şarkıları vardır. Bunlar biraz da tekerlemele-ri andırır. Burada Amerikalı Eleanor Farjeon'un Poems for Children adlı kitabından çevirdiğimiz dört ayrı ülke çocuklarının dört şarkısını sunuyoruz.

ŞİŞKO HANS SCHNEIDER

Ha, ha, ha! Şişko Hans Schneider!
Durmadan Schnapps ve şarap içer!
Yuvarlak gözleri dolunaya benzer!
Pantolonu soba borusuna benzer,
Yuvarlak yanakları iki Hollanda peyniri,
Don olunca alıp gider patenleri.

Ha, ha, ha! Şişko Hans Schneider!
Zuyder Körfezinde patene gider.
Mynheer Schneider kayarken düştü.
Her yanları b'rer top gibi şişti.
Schnapps ve Schiedam içe içe
Hans benzedi Edam peynirine.

Ha, ha, ha! Şişko Hans Schneider!
Şiştikçe şişti tuluma benzer,
Lâle tarlasına girdiğinde bir kez.
«Ne şişko!!» diye bağırdı herkes.
En büyük sakıya Hans'ı ektiler.
Sonra da başına bir haç diktiler!

Ha ha ha!
Şişko Hans Schneider!
Şişko Hans Schneider,
Ha, ha, ha!

(Hollanda Çocuk şarkısı)

★

DOKUZ DORU ATLI

Dörtnele gidiyordu ovada dokuz doru atlı
Dalgalanan uzun yelelere tutunmuşlar sım-
sıkı

Ho-hillo-hillo-hillo-ho!

Saçları uçuşuyordu arkalarında, gözleri
buğulu
Dokuz atlıydılar rüzgâr gibi, geçen tozlu
yolu.

Ho-hillo-hillo-hillo-ho!
Mahmuz şakırdatarak, gülerək kahka-
halarla
Uzaklaştılar şafak kızılığında dötrnalla.
Ho-h'illo-hillo-hillo-ho!

(Meksika Çocuk şarkısı).

★

BADEM ÇİÇEK AÇTIĞINDA

Badem çiçek açtığında
Ben ve oyundeşlerim
Kâğıt kayıklarımızı yüzdüreceğiz
Sarı ırmak sularında.

Kiraz çiçek açtığında
Ben ve oyundeşlerim
Kâğıt fenerlerimizi yakacağız
Çiçekli dallar altında.

(Çin Çocuk Şarkısı)

★

HEY, PONİM!

Sen neye bineceksin?
Ben doru ponime b'neceğim!
Keten yular, çelik gem
Kır'lara süreceğim
Hey, doru ponim!

Sen neye bineceksin?
Ben yağız ponime bineceğim!
Kırmızı eyer, yumuşak dizgin
Ovalarda gezeceğim.

Hey, yağız ponim!

Sen neye bineceksin?
Ben kır ponime bineceğim!
Gümüş başlık, altın kolan,
Dünyayı göreceğim.

Hey, kır ponim!

(Tatar Çocuk şarkısı)

Naki Tezel

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Otuz yıldan beri halkbilim alanındaki araştırma ve yayınları ile tanınmış olan Naki Tezel, çeşitli takma adlar da kullanmıştır. Tezel Amca, Şerif Halil Başa, N.T., T.A., M. Korkusuz, Tezel, Bu imzalarla çıkan yazılarının çoğu halkbilim konularını kapsamaktadır. Bunlar yanında, öyküler, çocuk öyküleri, makale ve fıkra türünden yazılar da yayınlamıştır.

Naki Tezel, 6 Ağustos 1915 de İstanbul'da doğmuştur. babası, PTT memurundan İbrahim Cemal Tezel, annesi Fahriye Tezel'dir. İlk öğrenimini İstanbul 16: İlkokulunda, orta öğrenimini ise Gelenbevi Ortaokulu ile Pertevniyal Lisesinde yapmıştır. 1940 yılında İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmiştir.

İstanbul Belediyesi İstatistik ve Neşriyat Dairesi memuru olarak kamu hizmetine giren Tezel, altı yıl süren bu işini hukuk mezunu olduktan sonra bırakmış, 1940 — 1943 yılları arasında Ankara Maiyet Memuru, Cebeci Bucak Müdürü, Nalihan ve Avanos kaymakam vekillikleri görevlerinde bulunmuştur. 1943 — 1951 yılları arasında da sırası ile, Basın — Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünde İç Yavin Dairesi Raportörü, Şube Müdürü İç Basın Müdürü olarak çalışmıştır. Daha sonraki görevleri ise şunlardır: Ticaret Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdür Yardımcılığı (1951 - 1953), İcra Sigortaları Kurumu İdare Meclisi üyeliği ve Başkan vekilliği (1953 — 1958), İş ve İcra Bulma Genel Müdürlüğü (1958 — 1961) Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlük Müşavirliği (1961 — 1965). Şimdi, İş ve İcra Bulma Kurumu Genel Müdürü olarak devlet hizmetindedir.

İlk vazısını 1935 yılında İstanbul Belediye dergisinde yayımlayan N. Tezel, 1934 — 1940 yılları arasında İstanbul Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu Yönetim Kurulunda görev almış, Halkevince yayımlanan Yeni Türk ve Halk Bilgisi Haberleri adlı dergilerin yazı işlerini yönetmiştir. Edebiyatla ilgili ilk yazısı 1936'da YENİ TÜRK'te çıkan «Gariş Ayşe» başlıklı öyküdür. Halkbilim çalışmalarına,

rahmetli Mehmet Halit Bayrı'nın öncülüğü ile başlamıştır. İstanbul'da yaşlı kişilerden derlediği masalları HALK BİLGİSİ HABERLERİ'nde yayımlamış, bu çalışmalarını 1940 yılına kadar aralıksız sürdürmüştür. Edebiyat türüne giren öykülerini

Naki TEZEL

(hikâyelerini) ise YENİ TÜRK'te okurlarına sunmuştur.

Ankara'ya geldikten sonra 1940 - 1946 seneleri arasında Halkevi Dil ve Edebiyat kolu başkanlığı yapmıştır. Bu süre içerisinde Halkevinde şiir, edebiyat ve halkbilim geceleri düzenlemiş, kitap özetleme, şiir ve öykü yarışmaları açmıştır. Günün genç yazar ve ozanlarının tanıtılması için uğraşmıştır. Bir yandan da halkbilim alanındaki kişisel çalışmalarını hızlandırmış; derlediği masallardan çocuklar için eğitici ve öğretici öyküler hazırlamıştır.

Halk masalları, çocuk masalları, öyküler ve çeşitli halkbilim gereçleri olarak bugüne dek yayımladığı eserlerin sayısı otuza yakındır: «İstanbul Masal'arı» adlı

eseri, 1946 da İngiltere'de FAIRY TALES FROM TURKEY adı ile İngilizceye çevrilmiş; 1951 de ikinci, 1960 da üçüncü basımı yapılmıştır. Derlediği halk masallarından bir kısmı da 1953 de Millî Eğitim Bakanlığınca Fransızca olarak CONTES POPULAIRES TURCS adı ile bastırılmış bulunmaktadır.

N. Tezel'in bugüne dek yayımlanmış olan eserleri şunlardır. Keloğlan Masalları (İstanbul 1936); İstanbul Masalları (İst. 1938); Koroğlu Masalı (İst. 1939), Bilmece ve Mâniler (Ankara 1941), Altın Tas (Ank. 1942); Bevböyrek (Ank. 1942, 1944); Alabalık (Ank. 1944), Yıkılan Köprü (Ank. 1944), Çocuk Masalları (Ank. 1944), Altın Araba (Ank. 1944), Peri Kızı (Ank. 1945), Yeşil Kus (Ank. 1945), Keloğlan (Ank. 1945); Elmas İşlemeli Kılıç (İst. 1946), Konuşan Kaval (İst. 1946); Fairy Tales From Turkey (London 1946, 1951, 1960); Seksen Göz (Ank. 1946); Şamdan Kız (Ank. 1946), Kırk Kardeş (Ank. 1949), Fatma Nine (Ank. 1950), Altın Bülbül (Ank. 1953, 1962), Küçük Sultanın Güvercini (Ank. 1953); Contes Populaires Turcs (Ank. 1953), Limon Kız (Ank. 1953), Üç Güzel Masal (Ank. 1959); Talih Kuşu (Ank. 1960, 1961); Korkusuz Sultan (Ank. 1961), Bunlardan başka çocuklar için yazdığı dört kitabı Millî Eğitim Bakanlığınca bir dört eseri de Dost Yayınevinde yayımlanmak üzere satın alınmıştır.

Ankara radyosunda bir süre halk edebiyatı üzerine dizi konuşmalar yapmış, Ankara, İstanbul, İzmir ve Kıbrıs radyolarında çeşitli piyesleri oynanmıştır.

N. Tezel, masal, bilmece; mâni, atasözü gibi halkbilim gereçlerini, İstanbul; Ankara köylerinden, Nallıhan ve Avanos köylerinden derlemiştir. «Yıkılan Köprü» adlı bir öyküsü, 1939 yılında Halkevlerince açılan yarışmada birinciliği kazanmıştır. Bu, daha sonra yayımlanan bir kitabının da adı olmuştur...

Naki Tezel'in yazıları aşağıdaki gazete ve dergilerde yer almıştır: Cumhuriyet (1937), Son Telgraf (1937 - 1939), Ankara (1939 - 1940); İnkılâpçı Gençlik (1939 - 1942); Ulus (1941 - 1950); Diken (1942), Türk Sözü (1943 - 1945),

Yurt (1944); Keloğlan (1945 - 1948); Sanat ve Edebiyat (1947), Yeni İstanbul (1950); Yeni Sabah (1950 - 1952); Ankara Akşam Haberleri (1951), Siyaset (1951); Son Haber (1952), Son Saat (1952-1954); Dünya (1952); İstanbul Ekspres (1952); Demokrat Ankara (1952); Demokrat Zonguldak (1955); Yeni Karabük (1953 - 1959), Cep (1956), Hergün, Ekspres (1958 - 1960); Karar Gazetesi (1960 - 1962); Resimli Posta (1962); Ekspres (1962); İstanbul Belediye Mecmuası (1935-1940); Spor Postası (1936); Yeni Türk (1936 - 1940); Halkbilgisi Haberleri (1936-1940); Çocuk Duygusu (1937 - 1938); Yücel (1937-1947); Varlık (1938 - 1939), Ülkü (1940 - 1950); Yeni Işık (1941); Konuşmalar (1942) Ün (1942); Çığır (1942 - 1944); Türk Çocuğu (1944 - 1946); Radyo (1944 - 1949); Köy Postası (1946 - 1966), Çocuk (1943 - 1949); İlköğretim (1944); La Quinzaine d'Ankara (1947 - 1949); Hayat Bilgisi (1950 - 1951); Öğretmen (1952); Yirminci Asır (1952 - 1954); Türk Yurdu (1954 - 1965); Meslekî ve Teknik Öğretim (1955); Ceylân (1955 - 1956); Kumbara (1955 - 1957); Çocuk ve Yuva (1956 - 1960); Türk Dili (1958); Eğitim (1956 - 1957); Hisar (1965) dergileri...

Naki Tezel'in eserleri ve yazıları, aydınlar çevresinde olumlu yankılar uyardır. Nurullah Ataç, Hüseyin Cahit Yalçın, Turhan Oğuzkan, Ulunay; Nurettin Artam, Hamit Salih Asyali, Aka Gündüz, çeşitli yazılarında izlenimlerini belirtmişlerdir.

(Folklor: 155)

İncelemeler :

Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine

Yazan: Metin AND

Önce çeşitli dergilerde yayımlanan yazılarımda, sonra 1962 de yayımlanan «Dionisos ve Anadolu Köylüsü» adlı kitabımda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden oynanan seyirlik köylü oyunlarının Yakın Doğu'da, eski uygarlıkların bolluk törenleri kalıntıları olduğunu örneklerle göstermiştim. Bunlara yeni katılan örnekleri de bundan önceki yazımda ele almıştım. (1) Bazı incelemeciler bunların eski uygarlıklarla ilintisini kabul etmiyorlar, fakat bunun için de hiçbir bilimsel kanıt göstermiyorlar. Onlara göre bu oyunlar ya Orta Asya'dan gelmiş, ya da sonradan köylülerin uydurmuş oldukları oyunlardır. Gerçekten Orta Asya'dan gelmiş bazı oyunların Anadolu'da kalıntıları buluyoruz, bunları çeşitli yazılarımda belirtmiştim. Sonradan uydurulmuş oyunlar da vardır, ancak bolluk törenleri, ölüm-dirilme ve kız kaçırma oyunları yalnız Yakın Doğu bölgesinin mevsimlik bolluk törenlerinde vardır. Bir incelemeci kitabında «ölüm-dirilme motifi aynı zamanda çok eski bir Türk motifidir.» demesine rağmen kitabında ilintisiz birçok konuları ele aldığı halde yine de oyun olarak ölüm-dirilme konulu oyunlara eski Türkler'den örnek verememiştir. Orta Asya'da bulunan çeşitli dansları, seyirlik oyunları arayıp bazılarını yayımlamıştım. Bu yazarın bu iddiası üzerine gerek Türkçe gerek İngilizce, Fransızca, Almanca ve başka dillerdeki Orta Asya kavnaklarını birbir araştırdım, fakat bu yazarın ileri sürdüğü gibi ölüm-dirilme konulu oyunlara rastlamadığım gibi, geçen ilkbaharda Amerika'nın ondört şehrinde üniversitelere yaptığım iki aylık gezide konuştüğüm folklor profesörleri görüşlerimin yüzde yüz doğru olduğunu, bu çeşitli bolluk törenlerinin yalnız Yakın Doğu uygarlıklarında bulunduğunu, oradan Avrupa'ya yayıldığını, beni desteklediler. Şimdi aykırı görüşü savunan yazarın ölüm-dirilme konulu hiç değilse tek bir oyunu Orta Asya'dan göstermesini beklemekteydim. Bir bilim adamı olarak iddiasını örneklerle desteklemek zorundadır. Bu

yazımda da çeşitli bölgelerden bazı seyirlik oyunu örnekleri veriyorum.

Çankırı'nın Yapraklı ilçesinden çok ilginç bir Bağ Bozumu Şenliği bize Dionisos şenliklerinin kalıntısı gibi gözükmektedir. Ekim ayı sonlarında yapılan bu şenlikte önce bir çığırkan bir gün önceden bunu evlere haber verir. Evlerde hazırlık yapılır, ertesi günü bağlara gidilir. Oyuncular davulcu, zurnacıdan başka keçi postuna girmiş yüzüne un sürülmüş, dört ayak üzerinde yürüyen keçi'dir. Bağ bağ dolaşılır, davulcu her bağ sahibine «Hey ağam, bağın bereketli olsun» der. Geçen yıldan kalmış pekmezden bağa dökülür. Davulcu, «Bizim Çelebiyi (keçiyi) gör bakalım» der. Bağın üzümünden ve kavurmasından tadılır, keçiye de bir salkım üzüm verilir. Her bağ sahibi böyle dolaştıktan sonra akşam ilçeye dönülerek sin-sin oynanır.

Gene bu ilçede bir seyirlik oyunu Deve-Kipti oyunudur. Kişilerden Kipti (Çingene) ceketini, pantolonunu ters giyer yüzünde yarma sakal vardır. Kipti'nin karısı, eski giysiler içinde, bir sopası olan kadın kılığında bir erkektir. Kipti'nin iki erkek çocuğu vardır. Bir de beşik içinde bir köpek yavrusu vardır, bu da bebekleridir. Kipti meydana gelir köyün aksarlısını (vani büyüünü, ağasını) sorar. Biri çıkar, kipti ona, buraya çadır kuracağını; kalbur dokuyacağını söyleyerek izin ister, izin verilir. Ve kalbur dokumağa başlar. Çingenelerin çocukları babalarından yiyecek isterler. Karısı da besliğini sallar. Bu sırada oraya bir başka Çingene topluluğu gelir, yeni gelenlerin kızları vardır, birinci Çingenenin oğulları, kızları kaçırmalar. Seyirciler kızları saklarlar. Kızların babası oğlanların babasını döver. Kızın babası elindeki mesale ve sora ile kızların bulunduğu yöne gider, oradaki halkı da döver, sonunla kızlarına kavusur kızlardan yalnız birini satar; parasıyla deve alır, deveyi hangi seyircinin önüne yatırır o kimse para vermek zorundadır. Devenin yapılışı şöyledir: İki kişi iki, üç metre uzunluğunda bir mer-

İveni biri önde, öteki arkada olmak üzere sırtlarlar. Arkadakinin üstüne hayvan postu geçirilir. Merdivenin ortasına minder, yastık konularak devenin hörgücü yapılır. Hepsinin üstüne örtü kaplanır. Öndeki oyuncu eline daha önceden yapılmış gözleri ayna, içi doldurulmuş kumaştan bir deve başını içerden tutar, yaşlı Kıpti devenin yularını tutar, devenin üstünde ikinci kızı, kızın kucağında çocuk vardır. Kıpti deveyi gezdirerek herkesten para topladıktan sonra **Çolak** veya **Kolsuz** oyunu oynanır.

Çolak veya **Kolsuz** oyununda kişiler şunlardır: Kadın kılığında girmiş iki erkek. 2 Alabacak, bunların yüzleri karaya boyanmış bacaklarına beyaz bez dolamışlardır. **Çolak** veya **kolsuz**, gömleğinin kollarını giymeyip, kollarını içerde saklar. omuzbaşlarına uzun deynek sokar. Zeybekler; ellerinde tüfek, başlarında poşu, ayakları çizmelidir. Kadı: Başında kavuk, sırtında cübbe, yapma bir sakal takmıştır. İhtiyar: Kızların babasıdır, sakallıdır. Bir de Ayı vardır, bu da oyunda düzen bağı korur, halkı meydana sokmaz. Ayı'yı iki adam yapar, bunların üstlerine bir hayvan postu örtülmüştür, burnunda sivri bir iğne bulunur, bunu halka batırarak onları geri iter...

Meydanda iki kadın bulunur, çolak gelir ve kızlarla oynar, iki Alabacak gelir, onun çolak koluyula kızlarla oynıyamıyacağı söyliyerek çolağı döverler. Bu kez kızlarla zeybekler oynarlar. Çolak zeybekleri dâva eder, kadıya giderler. Kadı iki yanı dinleyip zeybeklere hak verir. Çolak buna itiraz ederken, halkdan birkaç kişi kızları kaçıtır. Kızların babası gelir, adları Neslihan ile Gülfidan olan kızlarını çağırır. Adam elindeki sopa, kızların çevresindekileri döver. Bundan sonra Araba Kuklası oynatılır.

Aynı ilçede, kışın soğuk günlerinde ve şubat ile mart ayları arasında oynanan **Samut** oyunu vardır. Oyun iki bölümdür: **Samut Oyunu** ve **Sohbet**. Samut oyununda kişiler şöyledir. Zirzop veya Dilsiz: Bunlar onbes, yirmi delikanlıdır, hiç konuşmazlar, elleri, yüzleri karaya boyanmıştır. Bedenleri çıplaktır, yalnız bir beyaz don giyerler. Ağa: Giyimli, kuşamlı; biraz yaşlıcadır. Zirzopların başıdır, o ne

derse zirzoplar onu yapar.

Onbaşı: Samut parası ile yiyecek gibi işleri düzene koyar. Çavuş veya Yarenbaşı: Oyunu yönetir. Keçi: Hayvan postuna bürünür, yüzüne un sürülür. Kurt: Yine hayvan postuna girer, uzun külâhtan burun, yünden kuyruk yapılır, elleri üzerinde dört ayak yürür. Zirzoplar kışın en soğuk günlerinde kahveye giderler. Onlar adına Ağa konuşur; kahveye gidip kimseyi dışarı bırakmazlar. Ağaları gözüne kestirdiği kimselere: «Hey Ağa, yolunla yol da mısın?» der. Burada yol, para demektir. Adamın yanında parası varca «Yolum la yoldayım» der. ağaya para verirler... Parası olmayan zirzoplar zorla götürüp su oluğunda onu ıslatırlar.

O gün sokaklarda kimse gezemez. Bazen samut evler önünde dolanır. Ev sahibi para vermezse, evi taşa tutarlar. Toplanan para ile **Sohbet** oyunu oynanır. Bu evin düzenlenmesini, yiyecek, içecek hazırlığını Odabaşı yapar. Sohbet oyununda bir odaya toplanırlar. Odabaşı Çavuş'a odada sohbet yapacak kaç yaren olduğunu sorar. Sesi güzel olanlarla şu sözleri söylerler:

Bir fakir gelsin meydana

Elinde gül danet dane

Odabaşı sohbet kime, yarenbaşı sohbet kime

Kim otursun meydana

**Koyun gelir kuzu ile. ayağının tozu ile
Hep yarenler sözü ile cümle yarenler sözü
Kim otursun meydana.**

Çavuş iki kişiye işaret eder, ortaya keçi kılığında girmiş birisi, ve kurt kılığında girmiş iki delikanlı çıkar. Bunlar birbirleriyle savaşırlar. Keçi yenilir, ölür. Oradaki ler buna üzüldür. Keçinin ağzına yiyecek korlar, keçi canlanır, herkes sevinir. Çavuş yine kirisine işaret eder. O da çeşitli hikâyeler, masallar anlatır, mauler söyler. Sözüünü bitirince:

«Hele ben işim bitirdim, geldim yerime oturdum;

«Gelecek sohbet senindir» der bir başkasına bırakır.

Sonra hep birden.

Kazancılar döver kazan

İçimizde yoktur kızan

Git sohbetta para kazan

Burada herkesin bir şey anlatması zorunludur. Daha sonra çavuş ortaya gelerek şu sözleri söyler:

**Arabacı arabacı, güzellerden alır bacı
Sohbet tatlı sonu acı**

İç ağam afiyet olsun, içmesen de uğur olsun

Sohbetiniz mübarek olsun.

Sohbet sona erer.

Şimdi de Bolvadin'den bir iki oyun görelim.

Saya Gezmesi: Kış mevsiminin en soğuk gününde yapılır. Saya Bolvadin'de köylülerin giydiği çok katlı bir giysidir. Saya gezmesini yapana Sayacı denilir. Sayacı karlı bir günde evlerin damlarına çıkarak her evin bacasından çeşitli sözler söyler. Ev halkı Sayacı geliyor sözüyle çocuklarını korkuturlar. Dama çıkan sayacı uzun bir ipe bağlanmış torbayı evin bacasından içeriye sarkıtır ve şu sözleri söyler:

Sayacı geliyor sakının

Demir, memir takının

Gavurun kanını

Kına diye yakının.

Her ev halkı bacadan sarkan torbaya yumurta, un, bulgur, para, peynir gibi şeyler koyarlar, Toplanan bu yiyecekler pisirilir, hep beraber yenir. Saya gezmesi aşağıda anlatılan **Gavur Köpürü** oyunu ile birlikte 19 Ocak ta yapılır. **Saya Gezmesi** gece yapılır.

Gavur Köpürü oyunu: Bu düşman işgaline uğrayan Bolvadinlilerin düşmana duydukları kını anlatır. Saya gezmesi ile birlikte aynı günde, fakat oradan sonra sabaha karşı yapılır. Oyunu gençler yapar. Meydana gece bir odun yığını yapıp üzerini küllerle örterler. Bu yığına sabahın erken saatlerinde ateş verilir. Delikanlı ve çocuklar ateşin üzerinden atlarken şu sözleri söylerler:

Gavur köpürü, köpürü

Ağzına, yüzüne ötürü.

Ateşin üzerinden üç kez atlamak iyidir.

Kız kaçırma oyunu: düğünlerde yapılır. Oğlan evinden bir kadın saçlarını bir erkek şapkası içine toplar, yapma bıyık takar, kılıç kuşanır; erkek pantolonu giyer. Kılıcının zoruyla gelini kaçıtır. Kız evi telâşlanır, efeye bazı armağanlar vererek gelini efenin elinden kurtarırlar.

İzmirin Yalapınar köyünde **Koroğlu Oyu** nu ile Koroğlu'nun Bolu Beyini öldürmesi canlandırılır. İki kişi oynar. Oyunculardan biri Koroğlu, öteki Bolu Beyi olur. Oyun boyunca Koroğlu'ndan parçalar okunur. Koroğlu'nu oynayanın iki elinde birer bıçak vardır Bolu Beyi olan ortada durur. Koroğlu bıçakları birbirine vurarak davul, zurna eşliğinde Bolu Beyinin çevresinde dolanır. Söylenen mısraların sırası yoktur. Yalnız Bolu Beyi öldürüldükten sonra söylenen mısralar yer değiştirmez. Sonunda Koroğlu Bolu Beyini yere yıkar, üzerine bir örtü örter. Sözsüz bir oyunla Bolu beyini boğazlıyor, sonra şişiriyor ve yüzüyor gibi hareketler yapar. Sonra şu mısraları söyler:

**Hey hey kurbanı kestim yerde mi kaldı?
Bir yar sevdim eller mi aldı?**

Ayvazım Ayvazım şahin palazım

Vurun davulcular Ayvaz oynasın.

Gene bu köyde çeşitli oyunlardan birisi **Leylek Oyunu**'dur. Bunda gelin oturma gecesinde kadınlar kendi aralarını da yapar. Kadınlardan biri, iki eline iki tahta kaşık alır, ellerini çenesinin altından bir mendille bağlar. Başının üstüne bir örtü örtülür, leyleğe benzer bir görünüm elde edilir. Oyuncu kaşıkların saplarını birbirine vurarak leyleğin gagasıyla çıkardığı sesi taklit eder. Bu oyunda bazen leylek ölür ve dirilir.

(Devamı var)

(1) Metin And, «Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine», Türk Folklor Araştırmaları, no. 199 Şubat 1966.

Bazı Halk Tâbirleri(★)

— IX —

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

Alicengiz oyunu (oynamak): Kimsenin aklına gelmeyecek ustaca bir hile, çevrilen bir dolap, dessaşlık, hilekârlık anlamına gelen bu deyim, şarkta pek tanınmış olan bir hikâye ile nisbete konulur.

Eski pâdişahlardan biri, istenildiği zaman her kılığa girmenin sırrı olan Alicengiz oyununu öğrenmek ister. Öğretme işini, bir delikanlı üzerine alır ve bu sırrı bilen bir dervişin yanına girer. Dervişin yanında bulunan bir kızın yardımı ile de bu oyunun sırrını daha çabuk öğrenir.

Delikanlı, koç olarak pazarda satılmaya gittiği bir sırada dervişe rastlar. Derviş, delikanlıyı türlü kılıklara girerek tâkip eder. Dervişten kaçan delikanlı bir çiçek olarak pâdişahın kızının kucağına düşer. Derviş, onu almak üzere iken, darı olur. Bu sefer derviş, tavuk olur ve darıları yemeğe başlar. Bu sırada delikanlı da sansar olur; tavuğu boğar.

Böylece pâdişaha Alicengiz oyununun ne olduğunu gösteren delikanlı, pâdişahın kızını alarak kendine ve ailesine rahat, ferahlı bir hayat sağlar.

Çizmeden yukarı çıkmak: Yetkisini tecavüz etmek, aklının eremeyeceği bir işe karışmak anlamına gelen bu deyim, şu olay ile münasebete konulmaktadır.

Vaktiyle Avrupa'da ressamın biri, tam giyinmiş bir insan resmi yapıp, bunu bir sergide teşhir eder. Bu güzel tabloyu seyredenlerden bir çizmeci, resmin ayağında ki çizmenin bâzı kusurlarını görüp, bunu ressama ihtar eder. Ressam, yanlışını görüp, anlar ve adama da teşekkür eder.

Bundan yüzbulan çizmeci, resmin bu sefer serpuşuna, ceketine de itiraz etmeğe başlayınca ressam, eliyle adamın ağzını kapayarak:

— Yok!... senin reyin (oyun) çizmeden yukarı çıkamaz, der.

★

Bastığı yerde ot bitmez (bitmemek.) Bir adamın, ekseriyetle tecrübe edilmiş olan uğursuzluğundan bahsedilirken söylenegele bir deyimdir. Bu deyim şöyle bir hikâyeye ile münasebete konulur.

Vaktiyle, Konya'ya yeni bir Vâli tâyin edilir. Vâli, kendilerinden evliyâ diye bahsedilenlere karşı pek hürmetkâr olduğu için Perdeçavuşu'na sorar:

— Burada hayatta olmak üzere ehli hâlden, yâni velîlerden kim vardır?

— Efendim, falan mahallede oturan (Hacı) falan vardır ki, velî olduğundan şüphe yoktur.

— O halde hemen ziyaretine gidelim!

Vâli Paşa, arabasına binip o zatın evine gider. Adam, evin damına çıkmış — o zamanlarda Konya'da henüz kiremit kullanılmadığı için — damın üstüne serdiği su sızdırmayan bir cins toprağı Lotaşı (iki uçlarına üçken biçiminde sap takılmış yuvarlak taş) ile sıkıştırıyormuş. Vâli Paşayı görünce:

— Efendim, affedersiniz yaşlı olduğum için aşağıya inemeyeceğim. Kusura bakmayın! der.

Vâli Paşa:

— Ne münasebet! ben yanımıza gelirim. Diyerek dülger merdiveninden yukarı-

ya tırmanır; o mubârek zâtın yanına çıkar. Musafaha (el sıkışması) ederler.

Velî:

— Efendim, der, Konya'da damlar kalın direkler üstüne konulan kamışların üzerine yayılan toprağı sıkıştırmakla olur. Bunu söylerken Vâli Paşa'nın koluna girer, damda dolaştırmağa başlar ve sözlerine devamla:

— Ev damlarının her yıl böyle bir tâmire ihtiyaçları vardır, toprakta ot tohumları kahyor, ne kadar sıkıştırılsa güneş görünce uyanıyorlar, filizleniyorlar, kökler kalınlaşıyor. Biraz da şu kenar tarafa gidelim.

Velî, yine sözlerine devam eder ve:

— Kökler kalınlaşınca toprağı çatlatıyor. Bir yağmur yağarsa tabiatıyla bir sızıntı yapıyor. Rica ederim Paşam, şu bacanın yanlarına da gidelim!

Vâli Paşa, bu gezdirmenin sebebini merak edip sorar:

— Efendi Hazretleri! hepsi iyi. Fakat, beni niye böyle dolaştırıyorsun? der.

Velî:

— Arzedeyim efendim, Hükûmetin yağımı bastığı yerde ot bitmez, derlerde ben de damda ot bitmesin diye sizi böyle gezdirmiş oldum.

★

Haydan gelen huya gider (gitmek): Kolay ve emeksiz kazanılan (eşya ve para gibi) şeyler elden de kolay çıkar; doğrulukla kazanılmıyan mal telef olur anlamına gelen bu deyim nisbete konulduğu fıkra da şöyledir: (Eski türkçede hay = bayır, kır anlamındadır. Huy da = çukur, dere demek tir. Hattâ bu sahada şöyle bir atasözü dahi vardır: Hayda yatma yel alır, huyda yatma sel alır.)

Vaktiyle, Kıpçak Tatar Hanlarından biri, bir gün maiyyeti adamlarıyla birlikte kıra ava gider, mevsim sonbahar, hava da rüzgârlı imiş, sonbahar günlerinde sahrada biten bir takım yuvarlak, dikenli otlar kuruduktan sonra, esen şiddetli rüzgârlara mukavemet edemez, kökünden kopup rüzgârın önüne düşer, yuvarlana yuvarlana gider. Esinti ile bayırlardan kopup gelen bu otlar bir huyda toplanır. Nihayet, onu da bir sel alır götürür.

Av sırasında böyle bir olaya şahit olan

Tatar Hanı, maiyyetindekilere döner ve: — Haydan gelen huya gider, der.

★

Para parayı çeker: Büyük sermaye, para ile büyük işler yapılır; çok para kazanılır anlamına gelen bu deyim nisbete konulduğu fıkra da şudur:

Zengin bir adamın, biraz da safdil olması, bir uşağı varmış. Uşak, bu sözden medet umarak biriktirdiği ufaklık parayı bir altına tahvil eder. Bunu efendisinin altınla dolu olan çekmececinin para altına deliğine sokup:

— Gel kardeşine gel!

Diye çekmece içindeki altınları çekelim derken eli titrer ve o tek altını da, çekmece deliğinden içeriye düşer. Bu olay karşısında uşak, ağhıyarak efendisine durumu anlatır. Efendisi, çekmeceyi açar ve:

— Ulan öküz, para parayı çeker; ama büyük para küçük parayı çeker. Al paranı da bir daha böyle halt etme! der.

(★) Bundan önceki makaleler «Türk Folklor Araştırmaları»nın 3, 4, 5 (1949) 8 (1950), 99 (1957), 104, 110 (1958); 116 (1959) numaralı sayılarında çıkmıştır.

ALGO

TABLET

Soğuk algınlığı hastalıklarında, gripte ateşli enfeksiyon hastalıklarında, siyatik, bel ağrıları, nıkris ağrılarında, romatizma ve nevralji hastalıklarında ağrı dindirici olarak kullanılan bir tedavi ilacıdır.

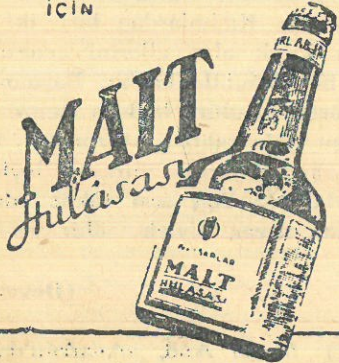
Emin ve erken tesiri ile temayüz eden ALGO baş, diş, nezle ile türlü sebeplerden doğan ağrılar, migren ve adet sancılarında umumiyetle kullanılır.

ALGO

LOKMAN müstahzarıdır.

(Folklor: 145)

SÖT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET,
KLORÖZ, İSTAHSIZLIK,
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

Türk Folklor Kurumu'nun Kongresi

Yazan: Bora HİNÇER

Eski adıyla «Yüksek Tahsil Gençliği, Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği» nin ikinci kongresi, 6 Kasım 1966 pazar günü İstanbul'da, merkez binasında yapılmıştır. Bu kongre için Ankara'dan resmen gelen Millî Eğitim Bakanlığı Millî Folklor Enstitüsü Müdürü Cahit Öztelli'den başka, tanınmış folklorcularımızdan Eflâton Cem Güney, Kenan Özbel, Sadi Yaver Ataman ve İhsan Hınçer, kongreyi sonuna kadar izlemişlerdir...

Kongrenin açış konuşmasını, İzmir'de vazifeli bulunuşu dolayısıyla bugüne katılamayan; eski Genel Başkan Sevgi Babaoğlu yerine, G. Sekreter Oktay Güzelbey yapmıştır. Bundan sonra kürsüye davet edilen Eflâton Cem Güney, Kenan Özbel, Cahit Öztelli, Sadi Yaver Ataman ve İhsan Hınçer birer konuşma yaparak, çeşitli cepheleriyle folklorun günümüzdeki yeri ve önemini belirtmişler, gerçek anlamıyla folklor çalışmalarını yapmakta olan bir topluluğa hitap ettiklerinden dolayı duydukları memnuniyeti ifade etmişlerdir.

Genel Kurul tarafından büyük ilgiyle dinlenen bu konuşmalardan sonra ise, Başkanlık Divanı seçimi yapılmış ve başkanlığa İhsan Hınçer, ikinci başkanlığa Mete Akıncı, sekreterliklere de Özden Yahyabeyoğlu ile Mete Türker seçilmişlerdir.

Fotoğrafta; kongreyi izleyen folklorcular görülmektedir. Soldan sağa: Sadi Yaver Ataman, Cahit Öztelli, Eflâton Cem Güney, Kenan Özbel ve İhsan Hınçer.

Daha sonra Yönetim Kurulunun senelik faaliyet raporunun okunmasına geçilmiş, genel sekreter ve muhasip ile Halk Oyunları, Halk Müziği, Derleme, Basın-Yayın, Dış Münasebetler Komisyonları Başkanları bir senelik çalışmalarını geniş bir şekilde açıklamışlardır.

Geçen Yönetim Kurulunun bazı önemli çalışmalarını şöylece sıralamak mümkündür: Vakıflar İdaresine ait tarihî, yeni restore edilmiş, geniş ve teşkilâtli bir yapı olan Hacı Beşir Tekkesi'nin Kuruma verilmesi sağlanmıştır... Bir «Folklor Enstitüsü» nün kurulabilmesi için sık sık Ankara'ya gidilmiş, Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz, Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen, Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mükerrrem Keymen, Turizm ve Ticaret Bakanlığı Bakanı Nihat Kürşat ile konuşularak konunun önemi kendilerine izah edilmiştir.

Bundan başka, Unesco Türkiye Millî Komisyonu, Ankara Devlet Konservatuarı, Devlet Planlama Teşkilâtı ve Talim Terbiye Dairesi yetkilileri ile de bu konu üstüne geniş temas kurulmuştur. Böylece 30 senedir pek çok folklorcumuzun sözle veya yazıyla uğraştıkları «Folklor Enstitüsü» kurulması işi birdenbire bir dinamizm kazanmış ve Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen'in bu

ARAŞTIRMALARI

konuya ilgiyle eğilmesi, Türkiye'mize «Millî Folklor Enstitüsü» nü kazandırmıştır... Yurdumuzda ilk defa olarak bir «Halk Oyunları Okulu» açılmış ve herkesçe ilgiyle karşılanan bu okul, birinci dönem çalışmalarını başarı ile sona erdirmiştir... Bir kitaplık kurulabilmesi için, kesif bir çalışma yapılarak, 800 cildi aşan eser temin edilmiştir. Tabii olarak eserlerin göğünluğunu, folklorla ilgili olanlar teşkil etmektedir. Kurumda, bir gecikme ile kurulan Halk Müziği Grubu, hemen bilinen türkülerimizi notalarıyla tesbit ederek arşiv çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca, bağlama (4 adet), divan, cura, dilili kaval, çoban kavalı, rubaba, zilli masa darbuka gibi müzik âletleri alınarak, çalışanların istifadesine sunulmuştur... Derleme ve Araştırma Grubu, Halk Oyunları Okulu öğrencilerinden, çok kıymetli derlemeler yapmış, Anadolunun birçok bölgesinden maddî folklor verileri toplamış, dergi ve gazetelerde çıkan folklorla ilgili yazı ve haberleri telif başlanmış, büyük bir Folklor Anketi'nin ön hazırlıklarını tamamlamıştır... Halk Oyunları Grubu ise, İstanbul ve Ankara'da «Tozlu Yollar» gösterilerini yapmış, ayrıca aynı gösteriyi Ankara'da Opera binasında, bütün Senato ve Millet Meclisi üyelerine de sunmuştu. Efes Festivali ve Akşehir Nasrettin Hoca Şenlikleri'ne de katılan grup, 16 Ağustos - 10 Eylül 1966 tarihleri arasında, Dış İşleri Bakanlığının yaptığı bir organizasyon'a, Hollanda, Belçika, İsviçre ve Avusturya'ya bir seyahat yapmış ve halk danslarımızı en iyi şeklide Avrupa'ya tanıtmıştır. Bu başarılı seyahat sonucunda, bu ülkelerdeki birçok festival komitesi, önümüzdeki yıllar için devamlı olarak davet teklifleri yapmaktadırlar... v. s.

Denetleme Kurulu'nun raporu okunduktan sonra, tenkitlere geçilmiş ve eski yönetim kurulu ibraya sunulmuştur. İbra alındıktan sonra, sıra gündemin «işim tashihi ve tüzük tādili» maddesine gelmiştir. Hazırlanan tüzüğü incelemek üzere bir komisyon kurulmuş ve hemen bir odada çalışmaya başlamıştır. Bu sırada Millî Folklor Enstitüsü Müdürü Cahit Öztelli kürsüye gelmiş ve sık sık alkışlarla kesilen bir konuşma yaparak, Ku-

Kongreyi izleyen Genel Kurul üyelerinden bir grup...

rum'a elinden gelen yardımı yapacağını, kendisinin de Kurum'un yardımına ihtiyacı bulunduğunu belirtmiştir...

Daha sonra söz alan Sadi Yaver Ataman'da, özellikle Halk Müziği çalışmalarını hakkında değerli tavsiyelerde bulunmuştur. Bu esnada, komisyon vazifesini bitirmiş ve reye sunulan tüzük, oybirliğiyle kabul edilmiştir. Böylece derneğin adı da «TÜRK FOLKLOR KURUMU» olarak değiştirilmiştir.

Dilekler faslının da kapanmasından sonra, seçimlere geçilmiştir. Seçimler sonucunda, Kurum'da görev bölümü şu şekilde olmuştur:

Yönetim Kurulu: Sezer Güven (Genel Başkan), Oktay Güzelbey (Genel Sekreter), Mete Akıncı, Bora Hınçer, Hasbi Altınok, Mehmet Keleşoğlu, Mazhar İrmak.

Denetleme Kurulu: Ertan Hancıoğlu, Mete Türker, Mustafa Açıklol...

Haysiyet Kurulu: Sevgi Babaoğlu, İhsan Hınçer, Cahit Öztelli, Sadi Yaver Ataman ve Kâzım Aydılek..

Letaif-i Esnâf

FOLKLOR VE ETNOGRAFYA İLE İLGİLİ BİR KİTAP

Yazan: Dr. M. Kemal ÖZERGİN

I.

Türkiye'de folklor ve etnografya ile ilgili derlemelerin, daha doğrusu tespitlerin sanıldığı kadar yeni olmadığı muhakkaktır. Araştırma alanları içine giren birçok konuların (sözgelişi. atasözleri, maniler, destanlar, türküler; yemek tarifleri, halk ilaçları; takvimle ilgili bilgiler, seyirmelerin manası gibi inanmalar, bazı sohbetli oyunlar, rüya tabirleri, yatırlar v.b.) matbaanın kuruluşundan önce, pek çok el — yazması mecmuanın yapraklarında ve hatta mustakil risâlelerde toplandığını görüyoruz. Bazı umumi ve hüsusi kitaplıklarda böyle mecmua ve risâlelerden vardır. Umumi kitaplıklarda bulunanlardan tesbit edebildiklerimi ileride birer birer tanıtmak emelindeyim.

Türk baskı sanatının Türkiyedeki ikinci kuruluşundan (1792) ve çalışma alanını geliştirmesinden sonra, gerek hurufat (tipografya) ve gerek tasbaskısı (litografya, kuruluşu 1831) olarak folklor ve etnografya konularına giren bazı eserler de basılmıştır. Ancak bu eserlerin pek azı günümüze kadar gelebilmiştir. Bunun sebebini, bu eserlere aydınlarca diğerleri (sözgelişi. dini eserler; tarihler, divanlar, şâirler tezkireleri, lûgatlar v.b.) kadar ehemmiyet verilmediği ve bunların daha çok halk tabakası elinde kalarak, hususi ve umumi kitaplıkların koleksiyonlarına girip tahripten kurtulamadığıyla aramak lâzımdır. Nitekim şimdiye kadar görülen eserlerin nüshalarının bile, günümüzde pek nâdir elde edilebilmesinin bu tahribin bir sonucu olduğunda şüphe yoktur.

II.

Türkiye folklor ve etnografyası ile ilgili olarak, bilhassa XIX. yüzyıl içinde basılan kitap ve risâlelerden, az — çok bilinenlerin yanında, anonim halk hikâveleri (Asuman ile Zeycan; Tâhîr ile Zühre v.b.); «Nasreddin Hoca Letâîf-i» «Tutî — nâme», bazı saz şâirlerinin divanları (Di-

vân-ı Aşık Ömer), yemek kitapları v.b. gelir.

Yine aynı konulara giren; ancak yukarıda belirttiğim sebeplerden bize kadar az sayıda gelebilmiş olduğu için hemen — hemen tanınmayan bazı risâleler de vardır. Bunlar, az bulunma yüzünden; araştırmacıların dikkatini çekmemiş ve dolayısı ile üzerinde hemen hiç durulmamıştır.

Ancak son yıllarda tanıtılmaya başlanan bu risâlelerden biri, **Bekçi Baba manileri'**dir Müellifi veya toplayanı belli değildir. Kapağı olmayan ve ilk sayfasındaki «Fihrist-i Bekçi Baba» başlığı altında eserin bölümlerinin başlıklarını ve onun da altında fiat kaydını ihtiva eden bu risâlenin basım yeri ve yılı da gösterilmemiştir. Tasbaskısı ile 32 sayfa olup, 155X235 mm. ölçüsündedir. Metin, manilerin her satırı yanyana olmak üzere, dört sütun halinde ve basit halk resimleri ile de resimlendirilmiştir. (M. Aksel. Anadolu halk resimleri, İstanbul 1960. 89 v. d.) Bu risâlenin metni, merhum Naci Kum tarafından riddî bir tahlile tâbi tutulmadan yayınlanmıştır... (Bk. TFA. 1/19, Şubat 1951, 300 ve devamı sayfalarda, metnin onuncu bahsi olan «Kızkulesi» neşirde atlanmıştır).

Folklor konulu ikinci bir risâle, «**Mecmua-i Maniyât**» tır. Yine toplayanı bilinmeyen basım yeri ve yılı gösterilmemiş olan bu tasbaskısı küçük kitabı, merhum M. Hâlit Bayrı incelemiş ve metnini de yayınlamıştır. (Bk: TFA. III/66 Ocak 1954 1043 ve devamı sayfalarında).

İstanbul folklorunun dikkate değer bir tarafını da yatırlar teşkil eder. Bunlar arasında bulunan «sahâbeler» in; bir «İstanbul'daki sahâbeler levhası» ile tesbit edildiğini görüyoruz. Bu levha, taşbas kısı olarak 1286 Şabanı (1869 Kasımı) nda basılmıştır.

III.

Folklor ve etnografya konularına giren

ARAŞTIRMALARI

diğer bir risale de **Letâîf-i Esnâf** dır. Bu yazı ile işte bu eseri tanıtmaya çalışıyorum.

Letâîf-i Esnâf'ın müellifi, diğerlerinde olduğu gibi, belli değildir. Matbaa hurufatı (tipografya) ile basılmış olan bu küçük kitapta basıldığı yer ve yıl da kayıtlı değildir. Ancak İstanbul'da basılmış olmalıdır. Metnin XIX yüzyıl sonlarında yazıldığını tahmin ediyorum. Bütün aramalarıma rağmen, başka baskıları olup olmadığını tesbit edemedim. Kitabın kapağı ince ve eflâton renkli olup; yazı ihtiva etmez... Kitapçığın ilk sayfası boştur. İkinci sayfasında, eserin adı olan «Letâîf-i Esnâf» başlığının hemen altında ilk bölümü teşkil eden «Ekmekçi» ile başlamaktadır. Kitap küçük boyda olup, 118 x 163 mm. ölçüsündedir. Eser 55 inci sayfada bitiyor. 56 ncı sayfa boştur. Fakat 4 yapraklık bir ilâve yapılmıştır. İlâvenin ilk sayfası 56 rakamını taşıyorsa da, devamı 2... 3... diye 8'e kadar gider.

Bu kitapçık ait olduğu çağın, İstanbul'daki folklor ve etnografya ile ilgili birçok bilgilerini verdiği gibi, Türk dili bakımından da dikkate değer kayıtları toplamaktadır. Aynı bölümler halinde 29 esnâfın ele alındığı eser, mizah (lâtife) gayesi ile ve konuşma üslûbunda yazılmıştır. Her esnafın kendi bölümünde; o mesleğe mahsus kelimeler (isimler, fiiller, sıfatlar), deyimler, terimler; meslekle ilgili atasözleri ve mısralar kullanılarak ve mesleğe ait âdetler, kullanılan âletler ve meslekin mamulâtı zikredilerek, biraz da geliş-güzel bir tek başına anlatma (arasıra ikili konuşma) meydana getirilmiştir. Letâîf-i Esnâf bu özellikleri ile birçok yönlerden incelenecek ve faydalanılacak mahiyettedir.

Risâlenin ihtiva ettiği bölümler şunlardır:

(1) Ekmekçi	2-3 s.
(2) Kassâb	4-5 s.
(3) Bakkal	6-9 s.
(4) Sebzeçi	9-10 s.
(5) Pirinççi	10 s.
(6) Manav	11-12 s.

(7) Şekerci	12-13 s.
(8) Aşçı kadın	13-14 s.
(9) Mektep kalfası	14-15 s.
(10) Suyolcu	15-16 s.
(11) Kanun ustası	16-17 s.
(12) Hatab	17-20 s.
(13) Kömürcü	20-22 s.
(14) Saka (= Kuşçu)	22-25 s.
(15) Attâr	25-27 s.
(16) Tütüncü	28-31 s.
(17) Çorapçı	31-33 s.
(18) Haffaf	33-34 s.
(19) Sarrâc	34-35 s.
(20) Terzi	35-36 s.
(21) Berber	37-39 s.
(22) Hammâm	39 s.
(23) Sâatçı	40-41 s.
(24) Yorgancı	41-43 s.
(25) Sarrâf	43-45 s.
(26) Dülger	45-49 s.
(27) Elsine-i hamse ile el üzerine kaleme alınan parmak hesabıdır	49-54 s.
(28) Kürkçü	54-55 s.
(29) Sahnâf	56... (1-5) s.
(30) Kayıkçı	5-8 s.

Halk Edebiyatı ve Folklor

Yazan: Celâleddin KİŞMİR

Memleketimizde Tanzimatla beraber ilk defa halk kültürüne karşı ilgi uyan-
dığını görüyoruz: 1928 den sonra bu hare-
ket biraz daha hız almıştır. Ziya Gökalp
Türkçülüğün umdelerinden birini «Halk
Edebiyatı vasıtasıyla Edebiyatımızın zen-
ginleşmesi» esasına bağlanmıştır.

Halkın dilini, halkın zevkini, halkın
hayatını, an'anelerini dile getiren edebi-
ya ta Halk Edebiyatı, ustalarına da Halk Sa-
natçısı diyoruz. Çok defa bambaşka este-
tik düşünüş ve görüşe sahip bir takım
şairler Saz ozanları olarak adlandırılmış-
tır.

Halk Edebiyatının geniş deyim yle
folklor ürünlerinin belli bir karakteri var-
dır. Her eser gibi folklor ürünleri de baş-
langıçta belli kişilere ait olduğu halde, za-
manla kişiliklerini, halk içinde sürekli ol-
arak dolaştıkça kalıbetmektedir. Sonra-
dan gelen bilinmeyen sanatçıların yaptık-
ları eklerle, değıştirmelerle ve bozma'larla
Halk Edebiyatının pek çok ürünü halkın
ortak malı haline gelmektedir.

Kalabalık halk topluluklarını oyalıya-
cak ve tatmin edecek sanatçıların bulun-
madığı zamanlarda ve yerlerde genellikle
halk acılarını, sevinçlerini, isteklerini, is-
yanlarını, tesellisini halk aşık'ları dile ge-
tirdi. Halk Aşık'larının söyledikleri, yeri-
ne göre halkın gazetesi, tarihi, öyküsü, tür-
küsü, hicvi yerine geçerdi.

Bu ürünlerin yayınlanması kitapla de-
gildi. Sözlü rivayetler halindeydi. Sade
hafızlara bağlı kalınmıyordu. Arzulara,
görüşlere göre de zabtedilirdi. Çünkü ha-
fızasındaki bir şiiri nakleden veya cönke
geçiren bir halk sanatçısı onun üzerinde
istediği biçimde değışiklik yapabiliirdi.
Örneğin: Kayıkçı Kul Mustafanın bir des-
tanı, zamanla «Genç Osman Türküsü» ha-
line getirilmiştir. Yine Sümmani'nin şu
şiiri zamanla değışikliklere uğramış ve
türkü hal ne getirilmiştir: Sümmani'nin
şiiri:

**Şu karşıkı yüce dağ'lar,
Acep bizim dağlar m'ola
Kara yaşlı benim anam,
Oğul der de ağlar m'ola**

Türküsü :

**Karşı yatan kar'lı dağlar,
Acep bizim dağlar m'ola
Siyah saçlı benim anam,
Oğul deyi ağlar m'ola?**

Halk ozanlarının diğer şairlerden ay-
rılan özellikleri vardır. Yine Halk Ozan-
larının hepsinde ortak nitelikler bulunur.
Hemen her Halk ozanında bulunan nite-
liklerden belli başlıları şunlardır.

a) Saz, halk ozanlarının yüze çıkan
vasfıdır.

b) Halk Ozanları çoğunlukla hece
veznini kullanmışlar ve hece veznini geli-
ştirmişlerdir.

c) Dilleri genellikle olmasa bile ço-
ğunlukla sadedir. Türkçe, tarihi gelişimi
içinde Halk Ozanlarına çok şey borçludur.

d) Konularının ve benzetmelerinin
çoğu ortaklardır:

e) Halk Ozanlarında yapmacılık yok-
tur: Onlar geniş halk topluluklarının hay-
yat sahnelerini insan kafasını meşgul e-
den ezeli meseleleri, mutsuz insanın çile-
sini, tatmin olmamış arzularını yapmacık-
sız anlatmasını bilebilmiştir. Halk Ozanı-
nı Divan Edebiyatı şairinden ayıran en ö-
nemli nitelik de budur.

Halk Ozanları içinde belirli sınıflara
bağlı kalan ozanlar vardır: Fakat bun'lar
zamanla kendilerini yitirmişler ve d'ğer-
leri kat'lar insancıl olamamışlardır.

Beşerî unsurları, yani hümanizmayı
işleyen ozanların başında Yunus, Dede
Korkut'un bilinmeyen güçlü ozanı Pir Sul-
tan Abdal, Karacaoğlan ve diğerleri ge-
lir. Kaygusuz Abdal, Dadaloğlu gibi ozan-
lar bir sınıfa bağlı kalmış olmalarına rağmen
orijinalliklerini kaybetmemişlerdir.
Yeniçeri ocaklarından yetiren ozan'lar da
kişiliklerini saklamasını bilmişlerdir. Ha-
yalı gibi.

Halk Ozanları arasında aykırılık gös-
teren bir de şehir ozanları ile köy ozanları
vardır. Şehir ozanları eserleri kayba uğra-
madan en çok zabtedilen mu'lu ozanlar-
dan sayılırlar. Fakat bunlar halk ozanla-
rında bulunması gerekli pek çok özellik-
leri şehirlerde yaşadıkları için muhafaza

ARASTIRMALARI

edememişlerdir.

Köy Aşık'larına gelince, ömürlerinin
çoğu gurbet ellerde geçer. Çoğu kez gur-
bete çıkışları bir öyküye bağlanır. Ozan
rüyasında yavuklusunu görür, yollara dü-
şer: Halk Edebiyatımızda en iy köycülük
niteliğini saklamasını bilen Pir Sultan Ab-
daldır.

Pir Sultan Kızılbaş ozandır. Köylü ka-
rakterini yitirmiş olsaydı o da gelişigüze
bir beктаşi ozanından ileri gidemeyecek-
ti.

**Koşundan koşuma gözlerin önün,
İreçberler hoşça görün öküzü.**

Diyecek kadar köylüdür. Hazreti Ali'
ye sığınarak Hızır Paşa'ya baş kaldıran
şairinde yay'la ve toprak kelimelerini ne
güzel kullanmıştır.

**Kara toprak senden üstün olursam:
Bu yıl yay'lıdan ol Şah'a gidelim.**

Yine kadere inanan Pir Sultan gur-
betten evine şu mektubu gönderir.

**Benden selâm eylen ev külef ne,
Çıkıp ile karşı ağlamasınlar.**

**Ala gözlü yavrularım duyarsa,
Alı çözüp kara bağlamasınlar.**

Sınifa bağlanıp ta kişiliğini yitirme-
yen ozanlardan biri de Dadaloğludur. Da-
daloğlu göçebe ozan olarak bilinir:

**Kalktı göç eyledi avşar iller
Ağır ağır giden iller bizimdir.**

Der. Halk ozanlarının, konularında
işledikleri temalar da incelenmeğe değer.
Ozanların işledikleri başlıca temalar şun-
lardır.

Tabiat. Çiçekler türküsü buna güzel
bir örnektir.

Çiğdem der ki ben âlâyım,

...

Lâle der ki ulu Tanrı...

...

Sümbül der ki boyum uzun...

...

Nevruz der ki ben nazlıyım...

...

Allah: Ruhsatının:

Sakla yarap imanımı,

Okusunlar divanımı

Son nefeste bu canımı,

Verem Allah Allah deyu:

Yunus'un :

**Askın aldı benden beni,
Bana seni gerek seni.**

Ölüm: Yunus'un :

**Kimi yigit, kimi koca,
Kimi vezir, kimi hoca
Gündüzleri olmuş gece,
Ancılayın çok'lar yatır.**

Lirik Emrah'ın :

**Benim yârim porsuk bağlar başım
İnci imiş sedef sandım dişini
El yanında baksam yıkar kaşını
Tenhalarde güşünü sevdiğim.**

Y ne Emrah'm dedim, dedi şiirleri...

Epik. Dadaloğlu'nun.

Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir.

Samimiyet: Ruhsatının:

**Vardım nazlı yarin ziyaretine
Dedim kalk gidel'm, dedi varamam.**

Halk şiiri, hayatı saf bir realizm için
de ifade etmektedir. Basit ve sade bir de-
yiş hâkimdir. Bu basitliğin, ne kullanılan
malzeme ile, ne de insanın besitliği ile il-
gisi vardır. Halk şiiri, düpedüz usta işi-
dir.

«İstanbul'da Derlenen Yanıtlmalar» a İlâveler

Yazan: M. Ali KÂĞITÇI

Sayın Bay İhsan HİNÇER
«Türk Folklor Araştırmaları» dergisi
sahibi:

Muhterem Beyefendi,
«Türk Folklor Araştırmaları» nı mun
tazam alıyor, zevkle okuyup faydalanıyo-
rum. Sa'yiniz meşkür olsun. Sağ olun,
var olun.

Son gelen Kasım 1966 tarihli 208. sa-
yıda «İstanbulda derlenen yanıtlmalar»
başlıklı bir yazı var. 19 maddede toplanan
bu tekerlemelere daha da ilâveler yapıla-
bilir.

a) Kapı gıcırdatıcılardan mısın, yok-
sa mangal kıvılcımlatıcılardan mı?

b) Ağaçtaki yemişleri toplayalım,
ben şu dala sen bu dala...

c) Deniz kenârında ne güzel un gi-
bi, ince kum: (çabuk tekrarla) Bu kumu
avuçlarım, bu kumu avuçlarım.....

d) Ben bu kumu avuçlamam, o ku-
mu atarım.

e) Şapka fesin yanında (Şap Kafe-
sin yanında)

f) Yağmur yağarsa Raylar ıslanır:
(Yağmur Yağar Saraylar ıslanır)

g) Bu bankaya eski Veznedâr gele-
cek (Bu bankaya eski Vezne Dar gelecek)

h) Saç Sakal kar sanki (Saçsa Kal-
kar sanki)

i) Dik durur otlar (Otlar dik durur,
otlayan dik durur)

j) Baş mı ak, Saç mı ak? (Baş ak:
Başak; Saç ak: Saçak)

(Not: Baş ve Saç kelimeleri yerine
başkaları da söyleniyor.)

17. maddedeki: «Şu (bu) tesbihi ince-
lemel mi, yoksa incelememeli mi?

k) Bu (veya şu) tebihi imâmelemeli
mi, yoksa imâmelememeli mi?

Heybeliada, 20 Kasım 1966

★ Ahmet BORCAKLI. «Türk Dev-
let Diskoteki'nin veya Millî Fonetik'in
Kuruluşu Üzerine Düşünceler ve Dilek-
ler». Millî Kütüphane Gen. Md. gü Mü-
zik ve Güzel Sanatlar Bölümleri Başuz-
manı olan yazarın Güz sokak, No. 134,
Kavaklıdere — Ankara adresinden edini-
lir. 24 × 16 boyunda 8 sayfa, 2 lira.

★ Ali Rıza ÖNDER. «Yasa Dili Söz-
lüğü». 1960 dan buyana kanun kararna-
me, yönetmelik, içtihadı birleştirmek, yar-
gıtay danıstay vb. kararlarında geçen ke-
limeler: Türkçe — Osmanlıca ve Osman-
lıca — Türkçe dizinli. Türk Dil Kurumu
Yayımlarından, Sayı. 252. 20X13 boyunda
264 sayfa; 10 lira.

★ Ceyhun Atuf KANSU. «Atatürk-
çü Olmak». Atatürk'ün lâik ve halkçılığı
hakkında yazılar. Varlık Faydalı Kitaplar.
63. 17X12 boyunda, 176 sayfa, 5 lira.

★ André GIDE — Fikret KOLVER-
Dİ. «Sapık Sevgi — Corydon» Varlık Bü-
yük Eserler Kitaplığı. 96. 17X12 boyun-
da, 168 sayfa; 4 lira.

★ Sadık DENİZ. «Yörünge». Şiirler.
Yeditepe Yayınları. 161. 19X14 boyunda,
48 sayfa, 200 kuruş.

Çamşahlı Aşık Ali Rıza Yalçın

Yazan: İhsan HİNÇER

Aşık ve saz şairi Ali Rıza Yalçın, Div-
riği'nin Çamşıklı bölgesinin Gaygısız kö-
yünde 1929 yılında doğmuştur. Köyünde
ilkokul tahsilini yaptıktan sonra Yıldızeli
Köy Enstitüsüne girmiştir. Lâkin aile du-
rumu itibarile tahsiline devam edeme-
miş, 4. sınıftan ayrılarak köyüne dönmüş-
tür. Daha sonra İstanbul'a gelmiş, önce
Devlet Demiryolları İşletmesine kondok-
tör olarak çalışmaya başlamıştır.

Büyük şehirlerde bulurmasına rağ-
men saz ve sözünü terk etmemiş, halk şii-
ri biçimindeki şiirlerle saz şairleri gele-
neği çerçevesi dahilinde deyişler söyle-
miştir.

Hâlen saz şairleri geleneğini sürdür-
mekte olan Artvin — Kars ile Sivas—Er-
zincan bölgeleri başta gelmektedir. Ali
Rıza Yalçın da Sivasın Divriği ilçesinin
Gaygısız köyünden olduğuna göre başarılı
şiir söyleyeceği ve saz çalacağı aşıkardır.
Ancak Yalçın'ın bilhassa rediflerden önce
gelen kafiye düzenine pek riayet etmedi-
ği görülmektedir. Yurd, millet, sevgili,
sevda; tasavvuf üstüne şiir sövlediği, sos-
yal olaylarla da ilgilendiği, yazdığı şiirler
den ve söylediği koşma, destan ve semai-
lerden anlaşılmalıdır.

Halen otuzsekiz yaşını süren aşığın
şiirlerinden örnekler alıyoruz:

S A K İ

Saki ne durursun uzat badeyi
Ervahu eze'in nuru aşkına
Selmana Kudrette gönderdin payı
Kırkların içtiği meyi aşkına:

Turaptan yağrulan bir hamur olup
Adem'in sulbünden cihana gelip
Bir zaman bu mü'ke Süleyman olup
Yanar İbrahim'in narı aşkına.

Evliya, embiya nuru hakkıyçin
Kırklarda Mansurun darı hakkıyçin
Rum'da evliyalar piri hakkıyçin
Yanar Ali Rıza Yolu aşkına:

S A R I Z İ L F İ N

Sarı ziliflerin perişan olmuş
Dalgalanır ak gerdana dokunur
Elâ gözlüm kirpiklerin şan olmuş

Yareliyim yar sineme dokunur

Şu yaylayı yayladın mı yârınan
Bülbül figan eder güle harınan
Bekledim yolunu ah ü zarınan
Hasiretin mektubumda okunur

Soldun Ali Rıza gençlik çağında
Kırmızı gül kokar dostun bağında
Seni gönlüm, varken bu tatlı sevda
Gören gözlen hem yâd elden sakınır

S E H E R Y E L İ

Sabahtan erkenden seher vaktinde
Seher yeli yarden selâm getirir
Gurbet ellerinde yarın derdinde
Seher yeli yarden selâm getirir

Kalem kaşlarının, elâ gözünün
Topzilife dokunmuşsun nazınan
Şirin dillerinen tatlı sözünün
Seher yeli yarden selâm getirir.

Ağlar Ali Rıza gurbet elinde
Yarden ayrı, adı elin dilinde
Sivas diyarında Çamşık elinde
Seher yeli yarden selâm getirir.

G E L

Muhammed Mustafa ey şahlar şahı
Gönül figan eder dalındayım gel:
Cüm'le müminlerin hem Kiblegâhı
Ayrılmam katardan yolundayım gel.

Bülbülün figanı gülün elinde
Muhabbet kokusu vardır gülünde
Nesimiyim, yüzün benim derim de
Mansurum divanı darındayım gel.

Bindokuzyüz altmış altı yılında
Zalim, sulhu bozdu Kıbrıs elinde.
Düldül atı Zülfükârı elinde
Hut'da Şahmerdan Ali'ndenim gel

Ali Rıza der ki, kul et kapında
Hak nasip ey'ese kudret abında
Engür şerbetinden lüf'et lebinde
Uzattı sakiler dolundayım gel

Ş E F A A T K A N I M I Z

Aynel yakın bilip Hak Nebi olan
Şefaatkânımız Mustafaya gel

**Bize gelen
KİTAPLAR**

★ Eflâatun Cem GÜNEY. «Folklor ve
Eğitim» Folklor Edebiyatı, Halk Edebi-
yatı, Folklor ve Halk Eğitimi ile Folk-
lor Enstitüsü bölümlerinden başka ön-
söz ve giriş kısımlarını ihtiva etmekte-
dir. Talim ve Terbiye Dairesi Yayınla-
rı. 1. Türk Millî Eğitim Teorisi Geliştir-
me Araştırmaları serisi 1. 24 × 14 Ge-
boyunda, 26 sayfa, 125 kuruş.

★ M. Fahrettin KIRZIOĞLU. «Kür-
Aras Aran-Kürtleri. VI. Türk Tarih Kon-
gresinde sunulan tebliği (23 Ekim 1961).
Türk Tarih Kurumu'nun «VI. Türk Ta-
rih Kongres» tebliğler kitabından ayrı-
basım; 24 × 17 boyunda, 52 sayfa, 5 lira.

★ Kerim YUND. «Ormancılıkla ilgili
Atasözleri Deyimler, Dilekler, Mecazlar».
Türk Ormancılık Folkloru. 1. Eserde 147
tane örnek verilmektedir. İsteme adresi.
P.K. 20, Bakırköy — İstanbul. 17X12
boyunda, 64 sayfa, 250 kuruş.

Miracın yolunda aslanı gören
Şefaatkânımız Mustafaya gel

Doksanbin Kelâm'ı Hakka danışan
Arş âlâda Kırklar ile buluşan
Sual edilince gösterdi nişan
Şefaatkânımız Mustafaya gel

Elif okumadan mânayı gören
Şükredip men'âref sırrına eren
Medet mürvet ümmetine kıl kerem
Şefaatkânımız Mustafaya gel

Hakka mehman olup sırrına eren
Kudire: honundan nasibin alan
(LEVLAKELEVLAK) de Ali'yi bilen
Şefaatkânımız Mustafaya gel

Ali Rıza, belî dedim zatında
Arzuhalım kabul eyle katında
Mümin isen çağır beş vakidinde
Şefaatkânımız Mustafaya gel

ÇALIŞ KARDEŞİM

Bu fani cihanda varolam dersin
Sikini gafletten uyan kardeşim
Dört yanını mamur göreyim dersin
Çalış kollarını siva kardeşim
İnanma cahilin kötü sözüne
Aldanıp şeytanın gitme izine
Tembe liği bırak, çalış işine,
Çalışmak kurtarır seni kardeşim

Birgün kurt düşürür yaralarına
Göz yumma sineğin nâralarına
Zamanında bakıp çarelerine
Haşara'a mahkûm olma kardeşim

Kimseye kötülük etme cihanda
Dine sahip ol sözde kelâmda
Hakikat sendedir kendin bilende
Ne ararsan senden ara kardeşim

Söyle Ali Rıza kelâmı haktan
İkrar verdik ayrılmayız gerçekten
Sevgini saklama ervahı paktan
Kötü i'e sohbet etme kardeşim:

Namlı Kemankeş

Derleyen: Numan KARTAL

(Derleniş yeri ve yılı: Kandıra - Ba-
kırılı, Kusça, Ağacık, Tepecik köyleri —
1958, Anlatan: İbrahim Yılmaz)

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman
içinde, kalbur saman içinde, cinler cirit
oyarken eski hamam içinde vay neler
varmış vay neler varmış: Nice nice bül-
büller ötermiş. Elele verilir, seyran edi-
lirmiş, gün ola bayram ola denir, dem bu
dem diye söylenirmiş: Salkım saçak bağ-
larda üzüm toplanır, aşklar gözlerde o-
kunmuş. Böyle zamanlarda dağlar taş-
lar sevinir, bayram edermiş. Yusuf ile Zü-
leyhalar, Leylâ ile Mecnun'lar bile bu aşk-
ların yanında sönermiş. Su testisi su yo-
lunda kırılır, harmanda buğday savrulur,
damlarda gençlerin bayramı olur, pınar
başları aşk ocakları olurmuş. Geceler gün
düzleri, gündüzler geceleri kovalar, ay de-
de aşık olanlara ışık tutar, yol gösterirmiş:
İşte bu zamanda nar çatlar, dudakta al-
kan olurmuş. Üzüm dökülür, dudaktan
dökülen bal olurmuş. Tabiat şenlenir, e-
şekler çifte atar, sinekler saz çalarmış. Sa-
bah yaklaşır horozlar ötermiş. İmdi otu-
run ocak başına, dinleyin neler geldi nam-
lı Kemankeşin başına. Dinleyen murada
erecek, dinlemeyen taş olup gidecek.

Bir varmış, bir yokmuş ta zamanında
bir peri padişahının güzel bir kızı ile ak
saçlı ak yürekli bir yaşlı ninenin oğlu
varmış. Yaşı on sekiz, boyu selvi, gözleri
elâ; adı namlı Kemankeş; bir bakışı cha-
na eş. Ama başında kavak yelleri eser,
aşk nedir bilmezmiş: Alıp başını durma-
dan gezermiş. Bir gün geze geze gelmiş
bir bayram yerine: Bakmış bakışmış ta
karşısında ne görsün... Yaşı on beş, adı
dillerde, gönlü bilinmedik illerde peri na-
dışahının kızını görmüş. Kara kara göz-
leri varmış, zeytin tanesini andırırmış. O-
ğul balı ağzı, kızaran yanağı göreni boyu
boyuma, huyu huyuma demiş de kızla gözgö-
ze gelip derinden bir ah çekmiş. Ah ile
birlikte yer yerinden oynamış, yetmiş iki
dağ birden kazan gibi kaynamış. Olan ol-
muş, içini ateşler sarmış. Eve gelip ihti-
yar nineciğine anlatmış. N ne nine canım
nine, git padişahın kızını bana iste de-

miş. Ninesi şaşırılmış, oğul, del mi öldün;
padişah hiç bize kız verir mi demiş. Ama
gönül bu oğlan ısrar etmiş, n ne de da-
yanamamış, kalkmış, peri padişahına git-
miş. Peri padişahı nineyi hoş buyur et-
miş, muradın nedir diye sormuş: Nine,
ne diyeceğimi bilmiyorum, gönlümdekini
söylemek istiyorum dem ş te Tanrı'nın
emri ile senin kızı benim oğlana isteme-
ye geldim demiş. Yaşı on sekiz, adı nam-
lı Kemankeş, kızına tam bir eş diye de-
methetmiş. Padişah boynunu bükmüş,
diyeceğim şu demiş: Kızım vardır, güzel
dır. Adı dillere destandır. Adına türküler
yazıldı, kara zeytin gözlerine nice de-
likanlılar yandı, peşine de çok kişiler ta-
kıldı, gel gelelim kimse alamadı. Garip
ülke derler bir ülke vardı, oraya varış sı-
rı yalnız kızım ile deniz altında yaşayan
bir adamdır. Oğlunu kızımınla yola ko-
yacağım, bilinmez bir yola salacağım, va-
rırsa garip ülkeye o zaman kızımı oğlu-
nun koynuna koyacağım, demiş: Nine eve
gelmiş, oğlundan ayrı kalacağım düşün-
cesi içinde kara kara düşünürmüş. Çün-
kü padişah sözlerinin sonunda g demezse
cellatla boynunu kestiririm demiş: İki gö-
zü iki çeşme, ferman dinlemez oğluna o-
lanları anlatmış: Del kan'ı, nine nine, be-
ni anlasana, ben yandım ona, giderim inan-
bana demiş, ninesinin boynuna sarılmış,
şapur şapur gözlerinden öpüp ayrılmış.

Kızla oğlan yola koyulmuşlar. Kız git-
tiği yere yetmiş çift pabuçla —ayakkabı—
ile gidermiş. Delikanlı kıza yetişmekte
güçlük çekermiş. Az gitmişler, uz gitmiş-
ler, dere tepe düz, altı ay bir güz gitmiş-
ler de bir denize varmışlar: Kız ağzını
açmamış, belinde sakladığı kılıcını çıkar-
mış, denize vudmuş, deniz açılmış, kara
olmuş. Kız geçmiş, delikanlı ben de geçeyim
derken açılan yer su ile dolup deniz
olmuş. Del kanlı geçememiş, kıyıda ka-
lakalmış. Kızın gittiğine mi yansam, ni-
nemden ayrı kaldığıma mı demişte, ken-
di kendine bu işin sonunda kelle vermek
te var diye söylenmiş. Bu sırada deniz al-
tından sesler gelmeye başlamış. Oğlan de-
nizden sesler gelmeye başlamış. Oğlan de-
nizden sesler gelmeye başlamış. Oğlan de-
nizden sesler gelmeye başlamış. Oğlan de-

1966 YILINDA

3,5
MİLYON
LİRALIK

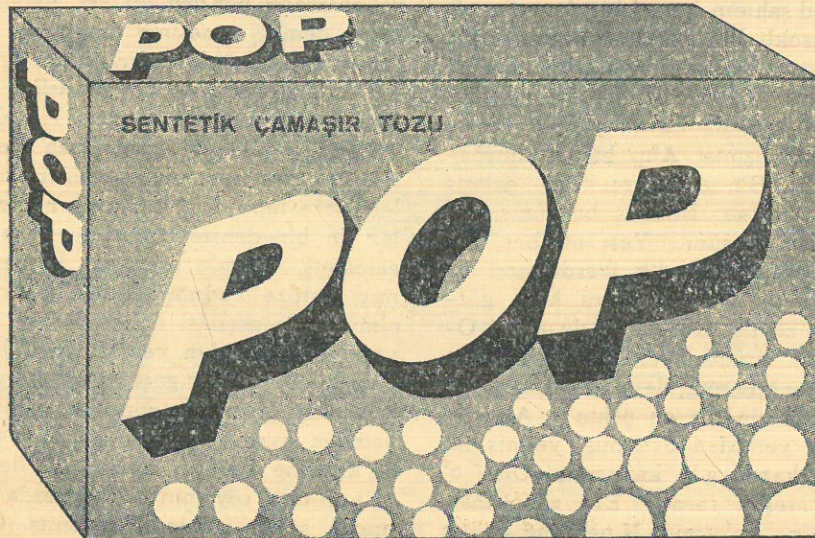
Tam konforlu apartman daireleri
çeşitli, zengin para ikramiyeleri

AKBANK

Bir de bakmış ki üç kardeş mal üleşirler miş — Paylaşır'larmış — Üleşemedikleri bir sopa, bir kalbur, bir de külâh kalmış: Hepsi de tutturmuş külâhta külâh: Kerametın — sırrın — külâhta olduğunu delikanlı anlamış: Onu almak için kafasında bir plân yapmış. Delikanlı onlara bana bir taş bulun diye söylemiş, onlar ne yapacaksın demiş: Tartışmanız kavga ya varacak, sonunda anladım kaş göz yarılacak demiş te sizi ayırmaya karar verdim diye söylemiş, delikanlı taşı atmış, üç kardeş taşı aramaya gitmiş: Delikanlı külâhı almış, kalbur kayı olmuş. Sopyayı almış, sopa kürek olmuş: Başlamış kürek çekmeye, her çekişte kayık yüz adım öteye atlanmış: Kayık atlanmış, fırtına olup okyanuslar aşmış, varmış altın dağına, varsa baksa ki kız orada. Meğer garip ülkesi derler denilen yer bu altın dağının bulunduğu yermiş: Delikanlı'nın yüzü gülmüş, gönü şenlenmiş: Bir ağacın dalını tutmuş aşağı eğip dalından bir ince narın çubuk kırmış: Çubuğun çıt sesini kız duymuş: Bakmış arkasına, kimseyi görememiş: Herhalde kuş kondu dala, onun sesidir demiş: Varmış arkadaşının yanına, oturmuş sofraya başına

Yemek yemeye başlamışlar, gelgelelim sofrada olanlara şaşmışlar. Kaşıklarını kaldırmışlar, yemek sahanına daldıra-

cakları sıra sahan sallanmış, kenarı göçü vermiş. Kız arkadaşına, arkadaşına bakmış ama bir şey anlayamamışlar. Kız delikanlıyı aklına getirmiş, ama denizden geçmedi ki demiş: Delikanlı külâha emir vermiş, meğerse bu emir üzerine külâh sahanı göçürmüş. Ama kız yine de yemeği yemiş: Sonra da top oynamaya gitmiş: Derken kaybolmuş top: Kız şaşmış, arkadaşına şaşmış, şeytan aldı oin götürdü denmiş te körolası top nereye gitti diye söyletilmiş. Bu sefer kız arkadaş ile yüzük oyunu oynamaya başlamış. Ne var ki, yüzük te top gibi kara kayıplara karışmış: Kız eve dönmüş. Delikanlı ise ondan önce padişah babasının yanına gelmiş. Padişah vardın mı demiş, delikanlı ağzını açmamış, aldığı top ile yüzüğü göstermiş: O anda da kız gelmiş. Top ile yüzüğü padişah kızına göstermiş. Kız şaşırmış, oğlanı başta aşağı süzmüş te benim karşılığı nı vermiş. Padişah delikanlıya dönmüş, öyleyse al kızımı demiş. Kızı delikanlıya vermişler, düğün dernek kurmuşlar: Kırkgün, kırk gece sürmüş bu düğün: Kara çadırlarda beyleri, ak çadırlarda paşaları kondurmuşlar. Kırk davul vurdurup kırk zurna çaldırılmışlar. Kırk sofraya kaldırıp kırk sofraya kondurmuşlar. Gökten üç elma düşmüş, onlar muradına ermiş. Biz gidelim kuru oduna da çıkalım kerevetine.

(Yeni Ajans: 9858 — 147)

378

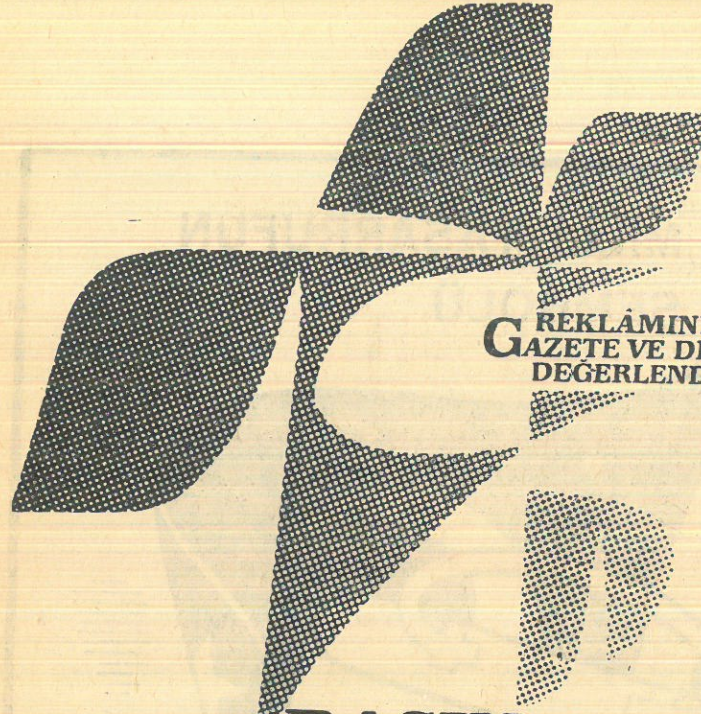
MİLLİ TASARRUFUN SEMBOLÜ

TÜRKİYE \$ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor: 148)

379

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocacı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın: 23512 — 149)

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:

3 \$, 1 ₺

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

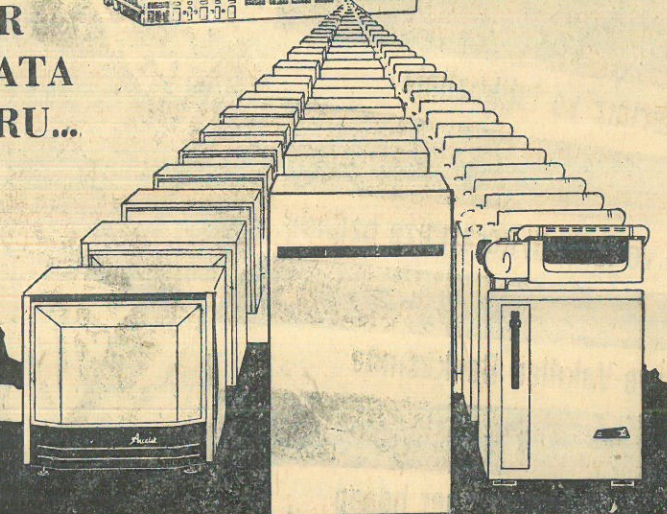
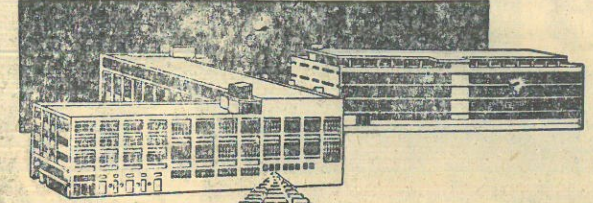
TÜRK FOLKLOR. (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:
Son Telgraf Matbaası

İstanbul

DAHA
RAHAT
BİR
HAYATA
DOĞRU...

Seri imalât sayesinde sağlanan
uygun fiyatlar,

ARÇELİK

ARÇELİK

kalitesi ve konforundan
daha geniş halk kitlelerinin
faydalanmasını sağlıyor.

(Yeni Ajans : 7505 — 150)

381

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

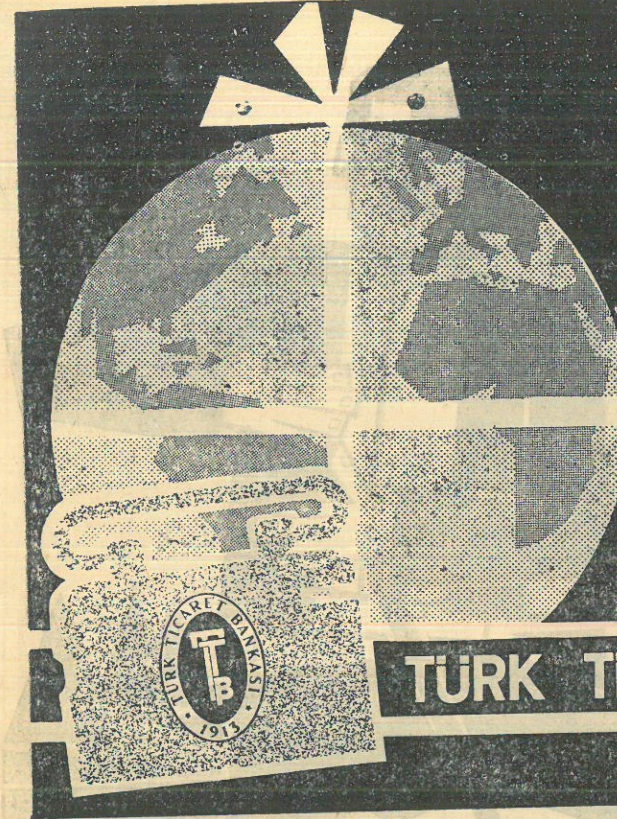
buyolda sizin için

en büyük şanstır.

**Türkiye
Vakıflar
Bankası**

(Basın: 16141 — A — 8256 — 151)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de

TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

KÜLTÜR YAYIN 9

(Folklor: 152)

Soğuk algınlığından ileri gelen

**BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI**

GRİPİN

FAYDALIDIR

4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

(Yani Ajans: 9858)

KALKINAN
KÖYLÜNÜN
EN BÜYÜK
DESTEĞİ

MUR

HER YERDE
HER ZAMAN

T.C. ZİRAAT BANKASI